

Homer – Odiseja

1. Glasno preberi drugi odlomek.

2. Kdaj je nastala Odiseja, na katerem mitu je zasnovana?

Odisejo je ustanovil in zapisal Homer, ki naj bi živel v 8. ali 9. stoletju pred n.št. Nastala je v 8. stoletju pr.n.št. na podlagi ustne tradicije ter mitu o trojanski vojni. Pripoveduje o potovanju enega izmed junakov iz Troje domov. Trojanski mit je pripoved o desetletnem spopadanju Grkov in Trojancev, o vzrokih njihovega vojskovanja in o usodi preživelih junakov.

3. Na kratko obnovi dogajanje Odiseje, razloži njeno zgradbo.

Deset let po trojanski vojni so vsi preživeli alhajski junaki že doma, le Odiseja nimfa Kalipso se še zadržuje na samotnem otoku. Naposled bogovi sklenejo, da se junak lahko vrne na Itako, kjer snubci oblegajo njegovo ženo Penelopo, ki še zvesto čaka moža. Njen sin Telemah pa je še premlad in premalo izkušen, da bi obvladal nasilne snubce. Boginja Atena ga pošlje poizvedovat po očetu. Medtem, ko je Kalipso izpustila Odiseja in junak, ki mu vihar razbije splav, izmučen priplava na otok Faiakov, kjer ga prijazno sprejmejo. Ko jim opiše svoje blodnje po svetu, ga med spanjem v čarovni ladji spravijo na Itako. Tam mu Atena pove o nasilnih snubcih in da ga ne bi nihče spoznal, ga spremeni v berača. Atena iz *Sparte* vaino pripelje njegovega sina Telemaha. Odisej se mu da prepoznati in skupaj se odpravita na dom. Delata se kot da se ne poznata in Odisej na svoji koži izkusi predrznost snubcev. Sestane se s Penelopo, ki ga ne spozna. Snubci se zanjo potegujejo na tekmi z Odisejevim lokom, a nobenemu ne uspe napeti strune. Ko »berač« zlahka napne struno in obračuna s snubci, mu Penelopa še vedno ne verjame, da je njen mož, verjame mu šele, ko pozna skrivnost njune spalnice. Na koncu Odisej obišče še očeta, Atena pa poskrbi, da med njim in sorodniki ubitih snubcev nastopi mir.

Zgradba epa je dvodelna: prvi odlomek pripoveduje o Odisejevih potovanjih, drugi odlomek pa o Odisejevi vrnitvi na Itako. Vsak del obsega po dvajset spevov in se deli še na tri pripovedne enote, te pa obsegajo po štiri speve. Pesnik je pestro in zanimivo dogajanje strnil v kratek dogajalni čas: Odisej se vrne na Itako po dvajsetih letih, deset let je vojskoval ter deset let potoval domov. Dogajalni čas pesnitve, ki govori o tem vračanju, obsega le 40 dni.

4. Kakšno je bilo življenje ljudi in bogov v starogrški skupnosti?

V Odiseji beremo o življenju ljudi in bogov in iz te obsežne epske pesnitve je mogoče razbrati, kako je bila omejena starogrška skupnost. Grčija je bila razdeljena na kraljevine, v katerih so vladali lokalni kralji, na Itaki npr.: Odisej. Moč plemiških rodbin je bila odvisna od bogastva in oglebna. Ugled se poleg uživali še: pevci, jasnovidci, obdelovalci kovin in zdravniki. V Homerjevem epu so opisane tudi gostije, katerih sestavni del so bila športna tekmovanja, glasba, ples. Ljudje so verjeli v božjo vsemogočnost, k bogovom so molili in jim darovali: Odisej npr.: daruje Zevsu ovna, s katerim se je rešil iz Pelifemove jame. Bogovi pa so posegli v človeško življenje in ga določali. Čeprav so bili vsemogočni in nesmrtni, so bili zelo podobni ljudem – ne le po zunanosti ampak tudi po ravnanju.

5. Označi mitološko bitje, o katerem pripoveduje Odisej v odlomku.

Poleg bogov nastopajo v Odiseji tudi druga mitološka bitja, npr. nimfa Kalipso, Kiklop, čarovnica Kirka, skali- pošasti Skila in Karibda, in vsa morajo izpolnjevati voljo bogov. Nimfa Kalipso: po Zevsovem ukazu, ki ga posreduje bog Hermes, izpusti Odiseja; ko Kirka spozna, da Odisej uživa božjo zaščito, mu ponudi svojo ljubezen ter njemu in njegovim tovarišem pripravi gostijo. Kiklopovo oslepitev lahko razumemo kot kazen za njegovo

ljudožerstvo in napuh. Ko Odisej prosi velikega, naj spoštuje Zevsovo voljo, se mu ta posmehuje, prepričan, da so Kiklopi močnejši od bogov.

6. Razloži pojma junaštvo, junak in označi glavno osebo, Odiseja.

Junak je človek, ki je storil izredno pogumno dejanje. Tak je bil Odisej že kod vojščak v trojanski vojni in tudi pri vračanju domov se v nizu preizkušen izkaže njegovo **junaštvo**. Ni le pogumen, ampak tudi iznajdljiv, kar se pokaže, ko se znajde v nevarnem položaju. Vse Odisejevo junaštvo pa bi bilo jalovo, če mu nebi stali ob strani bogovi. Ti so Odiseja ustvarili po svoji podobi popolnega v moči in lepoti, vendar umrljivega. Junak si je pomoč bogov prislužil s pogumom in poštenostjo.

7. Razloži značilnosti epskega sloga v Odiseji in jih poišči v odlomku.

Glavna **slogovna značilnost** Homerjevih epov je epska širina. Epsko širino ustvarjajo:

- **podrobni opisi**: najdemo v dogajalno napetih prizorih, kakršna sta Odisejev odhod od nimfe Kalipso in njegovo srečanje z ženo. Pisec si »vzame čas« za take opise.
- **okrasni pridevki**: so pogosti v opisu skoraj vsakega bitja ali stvari. Mnogi med njimi se ponavljajo: rožnoprstna zarja, trebušne ladje, bleščeče perilo, svetlooka Atena, božanska Kalipso, bistri Telemah,...
- **obsežne primere**: so v epu tako značilne, da se izraz Homerska primera uveljavil kot splošna oznaka za razširjene metafore. Pesnik primerja osebe, stvari ali dogodke s slikovitimi podobami iz vsakdanjega življenja. (npr.: strah Odisejevih tovarišev pred Skrilo).
- ponavljajo se tako **okrasni pridevki** kot tudi **glagoli**: govoriti – reči, dokončati – opraviti. Ponavljajo se na mestih, za katera se je pesniku zdelo, da jih poslušalec nebi smel preslišati.
- **govori in dvogovori** so v Odiseji zelo pogosti. Zaradi pogostih premi govorov (samogovori ali dvogovori ali večgovori) dobiva epska pesnitev tudi značilnosti dramskega prikazovanja.

Sofokles – Kralj Ojdip

1. Glasno preberi drugi odlomek.

2. Razloži pojem analitična drama, umesti odlomek v dogajalno zgradbo.

Analitična drama je dramsko delo, ki s pogledom v preteklost oz. pričevanjem oseb o njej pojasnjuje sedanje dogodke. **Podloga te drame** je mit o tebanski kraljevi hiši. Avtor se ni držal mitološkega, kronološkega zaporedja dogodkov. V igri, ki se odvija se ne zgodi nič groznega. Glavna oseba ne naredi ničesar, kar bi jo lahko pogubilo, a je vendar pogubljena in uničena. Kralj Ojdip je moder in dober vladar. O dogajanju na tebanskem dvoru v času njegovega vladanja ni mogoče odkriti razlogov za njegovo nesrečo. Dogodki, ki so bili zanj usodni, so se namreč zgodili v preteklosti. Zanje izvemo od pripovedovanja oseb, ki so takrat pomembno vplivale na vse, kar se je kasneje zgodilo.

3. Razloži dogajalno zgradbo v tragediji.

Dogajalna zgradba:

- **zasnova**: morilec prejšnjega kralja Laja še ni kaznovan, zato po Tebah razsaja kuga.
- **zaplet**: Ojdip neuspešno poizveduje, kdo bi bil morilec.

- **vrh**: korintski sel prinese na tebanski dvor novico o smrti kralja Poliba, o katerim je Ojdip mislil, da je njegov oče. Ojdip čuti olajšanje, ker misli, da se prerokba ne more več uresničiti.
- **razplet**: Ojdip se boji, da bi se uresničil drugi del prerokbe. Sel mu razkrije, da korintska kraljica in kralj sploh nista njegova starša. Ojdip spozna, da se je prerokba uresničila.
- **razsnova**: Jakosta se od sramu obesi, Ojdip pa se oslepi.

4. Kako se v Kralju Ojdipu uresničuje načelo trojne enotnosti?

Enotnost kraja: nam pove, da se prizorišča ne menjajo, ampak se vse dogaja na enem mestu. V Kralju Ojdipu vse dogajanje poteka pred kraljevo palačo. **Enotnost časa**: zahteva, da čas dogajanja ne traja dlje kot 24 ur. V Kralju Ojdipu se dogajalni čas tako rekoč ujema s časom, potrebnim za njeno uprizoritev. **Enotnost dogajanja**: je povezava z zgradbo besedne umetnine. To načelo pravi, da mora biti dejanje enotno in celovito, kar pomeni, da ima vsak sestavni del svojo vlogo.

5. Kakšna je vloga dramskih oseb v odlomku? Razloži vlogo zbora.

Vloga dramskih oseb v drugem odlomku: Ojdip od pastirja terja odgovore o dečku, ki ga je kot dojenčka dal selu – ta deček je bil Ojdip; **pastir** pripoveduje o dogodkih iz preteklosti, Ojdipu prizna skrivnost, da ga je on dal selu; **sel** prisili pastirja, da Ojdipu pove resnico. **Zbor** je pomemben dejavnik – **njegove pesmi ustvarjajo vzdušje** (žalosti, strahu in nemoči - uvod), **sporočajo življenjska spoznanja in modrosti** (drugi prizor), **predvsem pa dejavno posega v dogajanje** (vodja zbora že v prvem prizoru svetuje Ojdipu, naj pošlje po Tejrezija, v drugem ga vzpodbuja, naj ne obupa, zbor pa v vseh prizorih razlaga in komentira dogodke).

6. Kakšno vlogo imajo bogovi v človekovem življenju?

V tragediji Kralj Ojdip je v ospredju človek. Bogovi mu sicer določijo usodo, ne pojavljajo pa se na prizorišču – ljudem neposredno ne povedo ničesar. Kar hočejo ti izvedeti o božji volji, slišijo v preročiščih.

7. Razloži Ojdipovo tragičnost. Kaj je katarza?

Ojdipova tragičnost se kaže v jasni prerokbi, ki pravi, da ne bo očetomora in krvoskrunstva, če ne bo Ojdipa. Za svojo nesrečo je kriv, ker zavestno ni ubogal bogov. Ojdip je sicer ubil očeta in se poročil z materjo, kot je bilo prerokovano, torej se je zgodil dvojni zločin. Vendar ni vedel, da je mož, ki je umrl na križišču njegov oče in, da je ženska s katero je bil poročen njegova mati. Rečemo lahko, da je bil »kriv brez krivde« - to je njegova tragičnost. **Katarza** je grški izraz za očiščenje. Pomeni poseben učinek pri gledalcu, da sočustvuje skupaj s tragičnim junakom, hkrati z njim ga prežema strah. Umetniška dela naj bi nas notranje pretresla in nas naredila v moralnem pogledu boljše. Če nas umetniško delo ne prevzame, ne pretrese, pomeni, da v nas ni sprožilo katarze.

Biblija – Prilika o izgubljenem sinu

1. Glasno preberi besedilo.

2. Kaj je Biblija? V katero književnost sodi? Kako je sestavljena in kdaj je nastala?

Biblija ali Sveto pismo je krščanska in delno judovska sveta knjiga, ki govori o zgodovini odraščanja in o božjem razodetju. Biblijo sestavljajo Stara in Nova zaveza. **Stara zaveza** je napisana pretežno v hebrejščini, pripoveduje o zavezi izvoljenega izraelskega ljudstva z Bogom ter o pomembnih dogodkih izraelske zgodovine od približno leta 4000 pred n.š. do

začetka našega štetja, to je do Kristusovega rojstva. Nastala je približno od leta 1200 pred n.št. do približno leta 100 n.št. Je zbirka različnih besedil, ki so povezane v tri dele. To so : Postava oz. Zakoni; Preroki in Spisi. Najbolj znane zgodbe Stare zaveze pripovedujejo o nastanku sveta, ustvarjanju človeka, Adamu in Evi v raj, o Abelu in Kajnu, o Mojzesu, o kraljih Davidu in Salomonu. **Nova zaveza** je napisana v grščini in je nastajala v prvih stoletjih našega štetja, dokončno obliko pa je dobila okrog leta 400. njeni deli so: Evangelij, Apostolska dela, Pisma in Razodetje. Evangeliji govorijo o Jezusovem duhovništvu, trpljenju in božanskosti; Apostolska dela in Pisma o misijonstvu in oznanjanju krščanstva; v Razodetju pa apostol Janez prikazuje svoje videnje konca sveta. Judje priznavajo za sveto besedo samo Staro zavezo, kristjani pa obe zavezi. V Bibliji je zbrana hebrejska ali starožidovska književnost in spada med [orientalske književnosti](#). To so književnosti starega in srednjega veka.

3. Kakšen je kulturni in literarni pomen Biblije? Kdo jo je prvi prevedel v slovenščino, kdaj?

[Biblija](#) je najbolj razširjena knjiga na svetu. Že zgodaj so jo začeli prevajati v razne jezike in narečja. Prvi prevodi v ljudsko latinščino okrog 2. stoletja n.št.; nemški Luthrov prevod 1522 – 34, ki je prirejen po hebrejskem in grškem izvirniku, so sprejele protestantske cerkve. [Prvi celotni slovenski prevod](#) pa je bila Dalmatinova Biblija, ki je izšla leta 1584. kasneje je bila izdana še vrsta katoliških prevodov: Prvi je bil Japljev v razsvetljenstva, zadnji pa je prevod iz izvirnih jezikov (leta 1996). Že s prvim prevodom smo se Slovenci uvrstili med razvite evropske narode, saj je bil prevod Svetega pisma pomembno jezikovno in kulturno dejanje. Sveto pismo namreč ni le verska knjiga, ampak ima tudi velik moralni, zgodovinski in kulturni pomen.

4. Kaj je prilika? Razloži sporočilo Prilike o izgubljenem sinu.

[Prilika](#) je svetopisemsko besedilo, v katerem je sporočilo ponazorjeno s prispodobo. Ima vzgojni pomen. [Prilika o izgubljenem sinu](#) pripoveduje o očetovi ljubezni, ki ljubi brezpogojno in lahko otroku odpusti vse, kar je ta storil slabega. Starejši sin tega ne razume in očetu nasprotuje. Toda za zgodbo o družinskih odnosih stoji verska resničnost. V njej oče predstavlja Boga, izgubljen sin je grešnik, vzorni starejši sin pa vernik, ki živi po božjih zapovedih. [Sporočilo te prilike](#) se torej glasi: Bog ljubi človeka brezpogojno – oče pooseblja Boga in sinu odpušča. Ta prilika posredno sporoča temeljni nauk krščanske vere: Ljudje naj se ljubijo in si odpuščajo; drug drugemu naj dajejo to, kar jim daje Bog.

5. Imenuj jezikovno-slogovne značilnosti prilike in jih poišči v besedilu.

[Jezikovno – slogovne značilnosti](#) biblijskih besedil v tej priliki so:

- stalne svetopisemske besedne zveze: »In rekel je«; »Neki človek«; »Šel je vase«.
- antisinteze (nasprotja): »Ima kruha v izobilju, jaz pa tukaj umiram od lakote«; »je bil mrtev in je oživel«; »bil je izgubljen in je najden«
- stopnjevanje in mnogovezje: »Brž prinesite najboljše oblačilo in ga oblecite!«; »Dajte mu prstan na roke in sandale na noge!«; »Pripeljite pitano tele in ga zakoljite ter jejmo in se veselimo!«

Bistvena slogovna značilnost je antisinteza, ki je tudi nosilka celotnega sporočila: poudarja dve plati človeške narave (dobro in slabo), v verskem pogledu pa gre tudi za nasprotje med človeško grešnostjo in božjo popolnostjo oz. absolutno dobroto.

Srednji vek: Brižinski spomeniki – drugi spomenik: Pridiga o grehu in pokori

1. Glasno preberi besedilo.

2. Razloži poimenovanje Brižinski spomeniki. Kje so nastali in kdaj? Kakšna je njihova vsebina?

Brižinski spomeniki so najstarejša zapisana slovenska besedila in hkrati prva slovenska besedila, napisana v latinici. Tako se imenujejo po kraju Freising na Bavarskem, kjer so našli pergamentni rokopisni zbornik, katerega sestavni del so ta besedila. **Prvi slovenski zapisi** so po mnenju nekaterih znanstvenikov nastali na ozemlju okrog Vrbskega jezera. Zbornik, v katerem so odkrili slovenska besedila, je bil nekakšen popotni priročnik, ki so ga škofje uporabljali pri delu z verniki. Po pisavi sodeč so zapisi nastali pred letom 1000. Glede na **različne jezikovne oblike** povezujeta jezikoslovje in literarna zgodovina prvi in tretji spomenik s karantanijo in Paronijo, drugega pa s starocerkveno slovansko pismo in versko dejavnostjo. Prvo in tretje besedilo brižinskih spomenikov sta spovedna obrazca, besedili, ki so ju verniki govorili, ko so se spovedali svojih grehov. Njuni glavni motivi so bili: odpoved hudiču, izpoved vere in kesanje.

3. Kaj je pridiga? Kaj je zanjo značilno?

Pridiga: beseda izhaja iz latinščine in pomeni prepričevanje. Njen namen je delovati vzgojno in je pogosto tudi praktično poučna. Gre za obliko govora, v katerem duhovnik po prebranih berilih in evangeliju vernikom oznanja in razlaga cerkveni nauk tako, da ga čim lažje razumejo. **Značilnosti:** pridiga je polliterarno delo (pol literarno, pol cerkveno). Njen namen je poučnost oz. vzgojnost in ker je namenjena preprostejšim poslušalcem, mora biti nazorna. Zato vsebuje mnoge ponazoritve, med katerimi prevladujejo zgledi iz življenja. Ti so povedani na literarni način, kot nekakšne zgodbe, po svojem pomenu pa so lahko pozitivni ali negativni.

4. Razloži pomen pozitivnega in negativnega zgleda v priliki.

Pozitivni zgled so svetniki, ljudje, ki so se odpovedali zlim dejanjem in so vzljubili božja dela. Pozitivni zgled bi lahko takole označili: »Delajte tako kot je delal X, pa boste uživali večno srečo po smrti«. **Negativni zgled** je grešni Adam, ki je z neposlušnostjo pripomogel k uveljavljanju zla, to je satanovih del. Sporočilo teh bi lahko označili: »Ne delajte tako, kot je delal Y, pa ne boste pogubljeni«.

5. Katero sporočilo posreduje Pridiga o grehu in pokori?

Pridiga o grehu in pokori ima premišljeno zgradbo, ki naj bi izražala skladnost in zaokroženost oz. celoto. Začne se v preteklosti in poda breme izvirnega greha, stopnjuje z ostalimi človeškimi grehi, potem preide drugi del, ki navaja ljudi k dobrim delom. Zaključni v sedanosti, kjer se dobro nagradi (vstop v nebeški raj), huda se kaznujejo s trpljenjem. Namen kompozicije in vsebine je tvoriti popolnost, ki se v religioznem smislu ohranja. **Sporočilo Pridige o grehu in pokori nam tako sporoča**, da se moramo odpovedati slabim mislim, sprejeti dobro in pokoriti se.

6. Razloži jezikovno-slogovne značilnosti besedila.

V Pridigi o grehu in pokori so opazne naslednje govorniške prvine:

- pisec oz. govornik se s prvo osebo množine približuje poslušalcem in s tem doseže večjo prepričljivost;
- postavljanje pridevniških besed za samostalniške je znamenje govorniškega zanosa: slave božje, rod človeški, sinovi božji, dela satanova,...

- ponavljanja poudarjajo pomembnejša mesta: bi mu na veke bilo živeti; ta mrzka dela; mrzko pred božjimi očmi; s temi deli;...
- podobno vlogo pomenskega poudarjanja imajo tudi glagoli, postavljeni na konec stavka; to je izrazito zlasti pri naštevanju dobrih del, ki so zelo pomembna. Glagol na koncu stavka poudarja tudi temeljno sporočilo oz. nauk pridige: »Božje služabnike pokličite, grehe vaše naštejte«.

7. Kakšen je pomen Brižinskih spomenikov?

Brižinski spomeniki imajo predvsem kulturni in jezikovni pomen. Pričajo o povezanosti naših prednikov z zahodnoevropsko krščansko civilizacijo, hkrati pa so neprecenljive vrednosti za raziskovanje zgodovine slovenskega jezika. Največjo estetsko vrednost ima besedilo drugega brižinskega spomenika – Pridiga o grehu in pokori, ki je tudi slogovno najbolj dodelano besedilo in kaže največjo samostojnost ustvarjalca.

William Shakespeare – Hamlet

1. Glasno preberi označeni del odlomka.

2. Predstavi tematiko tragedije in na kratko obnovi dogajanje.

Hamlet – danski kraljevič, ki mu maščevanje uniči življenje, saj je obseden z maščevanjem očetove smrti. **Kralj Klavdij** – Hamletov stric, ki se posluži umora brata, da se dokoplje do prestola in oženi Hamletovo mater. **Kraljica Gertruda** – Hamletova stremuška mati, ki se po smrti moža kralja postavi ob stran novemu kralju, da ostane kraljica. **Polonij** – predani kraljev komornik, Ofelijin oče. **Ofelija** – Polonijeva hči in Hamletova ljubezen, ki ji dvorni dogodki uničijo življenje, na prvem mestu pa Hamletova blaznost. **Horatio** – plemič in najzvestejši Hamletov prijatelj. **Laert** – Polonijev sin.

Predzgodba: Danski kralj Hamlet je nenadoma umrl, nasledil ga je njegov brat Klavdij in se poroči z bratovo vdovo, kraljico Gertrudo, materjo mladega Hamleta. Ta sumi, da mu je stric ubil očeta. **Zgodba:** Stražarjem se prikazuje duh umrlega kralja. Obvestijo Hamleta in ta od očeta izve resnico o njegovi smrti, naroči mu, naj se maščuje morilcu, sedanjemu kralju in Hamletovim stricem Klavdijem. Mater, sedaj njegovo ženo, naj pusti pri miru. Hamlet hlini blaznost. S skupino potujočih igralcev pripravi igro, v kateri se Klavdij izda. Hamleta pošlje v Anglijo, kjer naj bi ga pomočnika ubila. Pred odhodom Hamlet v materini sobi, misleč da je za zaveso Klavdij, ubije Polonija. Očetova smrt v norost pahne Ofelijo, ki se utopi. Hamlet se v Angliji reši Rozenkranca in Gildenšterna ter se vrne domov. Klavdij se hoče Hamleta znebiti, zato pripravi dvoboj z Ofelijinim bratom Leartom, Leartu da meč z zastrupljeno konico. Za vsak primer pa pripravi zastrupljeno pijačo. Leart rani Hamleta, a meča se kmalu zamenjata in ranjen je tudi Leart. Kraljica popije pijačo ter umre. Pred smrtjo Leart pove resnico in preden umre sam, Hamlet ubije Klavdija.

3. Kakšna je analitično-sintetična dramska tehnika in kako se kaže v tragediji Hamlet?

V **sintetični drami** si dogodki sledijo po kronološkem zaporedju, v **analitični drami** pa za preteklost izvemo šele kasneje. Zaplet Hamleta izvira še iz časa pred dramskim dogajanjem, vendar pa v tragediji prevladuje sintetična zgradba. Skoraj vsi dogodki se odvijajo na odru, malo pa je takih, ki so postavljeni v preteklost in se o njih le pripoveduje. **Kompozicija drame v Hamletu:** Drama Hamlet se ne drži načela trojne enotnosti. Prostor je širši (Danska, Anglija), čas dogajanja je daljši. Krši tudi načelo enotnosti dogajanja, okrog glavnega dejanja

zaplete še nekaj drugih dogodkov. V drami spremljamo še dramo ostalih udeležencev, ki pa so neločljivo povezani z dramo.

4. Kaj predstavlja tragičnost pri Shakespearu? Primerjaj jo z antično.

Tragičnost Shakespearovih dramskih oseb se bistveno razlikuje od antičnih. Grški junaki so odvisni od volje bogov, Hamletova tragičnost pa izvira iz njega samega. Odločiti se mora za umor strica Klavdija, a z odlašanjem povzroči katastrofo. Njegovo neodločnost razlagajo razl.: izrazit mislec, odnos do mater, ...

5. V čem je razlika med starogrškimi in Shakespearovimi tragedijami?

Razlika je opazna že pri primerjavi dolžine besedila in števila nastopajočih oseb:

- Število oseb je pri Shakespearu skoraj trikratno, besedila pa je skoraj še enkrat več;
- Shakespearu je eno glavno dejanje premalo, okrog osrednjega dejanja mora zaplesti še nekaj drugih;
- Prizorišče se pri njemu od prizora do prizora spreminja (v Hamletu 20-krat);
- Tudi enotnost časa Shakespear ne pozna, ponavadi gre za tedne, mesece.

6. Kaj je dramski monolog? Razloži sporočilo monologa »Biti, ne biti...« in označi Hamleta.

Monolog ali samogovor je sredstvo predvsem klasične dramatike. Dialog je zaupna in iskrena oblika govora, izpoved, ki je neposredno namenjena gledalcu. Največkrat predstavlja le tezo (trditev), včasih si postavi ugovor. Notranja zgradba je dialoška, ker je govoreči v sporu s samim seboj. Običajno v prvi slovniški obliki. Hamletov monolog iz začetka tretjega dejanja »biti, ne biti« je eden najbolj znanih samogovorov v svetovni dramatiki. Sporočilo monologa pa je osnovno življenjsko vprašanje: ali je bolje živeti ali umreti, narediti samomor. Hamlet danski kraljevič je pogumen in plemenit, obenem pa tudi nagnjen k razmišljanju, k tehtanju razlogov za dejanja in zato je precej neodločen. Je osamljen in izločen iz družbe, ker se dela blaznega. Do kraja ga spoznamo iz njegovih monologov, saj nosi v dialogih nenehno »krinko« na obrazu in se pretvarja, da je blazen, da bi si tako obvaroval življenje pred zahrbtnim stricem in odkril resnico.

7. Opiši renesančno gledališče in imenuj najbolj znana Shakespearova dela.

Renesančno gledališče: V 16. stoletju so v Angliji uprizarjali gledališka dela na različnih krajih, od sredine stoletja dalje pa predvsem na gostilniških dvoriščih. Tedanje gostilne so imele ponavadi prostorno osrednje dvorišče, okrog njega pa so bile eno – ali dvonadstropne stavbe z gostilniškimi sobami, do katerih so iz dvorišča vodila stopnišča in balkoni. Gledališka skupina je na dvorišču postavila oder, gledalci pa so stali okrog njega ali sedeli na balkonih Gledališča, ki so jih začeli graditi proti koncu stoletja, so ohranila to gostilniško obliko. Bila so okrogla, osmerokotne oblike s tremi vrstami balkonskih sedežev, v sredini pa je bilo dvorišče z odrom. Ta je bil dvignjen kak meter od tal in je segel globoko v dvorišče. Na tleh je imel oder odprtino s premičnim pokrovom; ta je služil za odhod v podzemlje ali za prihod zlih sil, za pogreb. Zadnja stena odra je imela dvoje ali več vrat za prihode in odhode igralcev. Nad zadnjim delom odra je bil balkon, namenjen za prizore, ki so se dogajali npr.: na balkonu (Romeo in Julija) ali na grajskem obzidju (Hamlet). Kulis in drugih rekvizitov je bilo na odru malo. Igralci pa so bili oblečeni v zares razkošne kostume. Shakespeare je bil lirik in epik, v dramatiki pa mu pripisujejo 37 del, ki jih razvrstimo v več zvrsti:

- tragedije: Romeo in Julija, Hamlet, Othelo, Kralj Lear,...
- komedije: Komedija zmešnjav, Sen kresne noči, Ukročena trmoglavka, Ljubezni trud zaman,...
- tragikomedija: Troilus in Kresida

- pastorala: Kakor vam drago
- kraljevske drame: Kralj Ivan, Rihard II., Rinhart III., Henrik V., Henrik VI.,...
- drame (romantične igre): Beneški trgovci, Milo za drago, Zimska pravljica, Vihar,...

William Shakespeare - Romeo in Julija

1. Kraj in čas dogajanja.

Dogajanje okrog 16. in 17. st., oziroma v obdobju renesanse. V tem času je Anglija doživljala korenite ali že kar dramatične spremembe. Takrat je zavladovala kraljica Elizabeta 1., ki je dosegla popolno neodvisnost in začela uveljavljati kapitalizem. Popolnoma pa se je osamosvojila tudi anglikanska Cerkev. Vodilni pa so vse bolj postajali tudi v mornarici. Začel se je gospodarski razcvet te države. Tako kot ostalo pa se je začelo razvijati tudi gledališče, ki ga je Elizabeta podpirala. Umetniki in igralci so bili denarno podprti od bogatih plemičev, kateri so ustanavljali svoje igralske skupine. Tudi Shakespeare je bil član gledališke skupine. Imenovala se je Lord Chamberlain's Men. Vanjo pa se je včlanil leta 1594 in bil v njej do konca njegove uspešne kariere.

2. Obnova.

Prvo dejanje: Med uglednima plemiškima družinama v Veroni vlada spor. Za nekaj časa odnehata. Ko se družini še tretjič spopadeta na javnem kraju jim knez zagrozi, da bo usmrtil tistega, ki ponovno prične. Stari Capulet pa mu z dobro voljo ponudi svojo Julijo, da se poroči z njegovim sorodnikom Parisom. Da bi se Paris in Julija spoznala bi priredil ples. Vabilo na ples v maskah po naključju pride od Capuletov v Romeove roke. Premišljeval je če se je varno udeležiti plesa, a se na prigovarjanje najboljšega prijatelja Benvolia udeleži. Tam pa je tudi njegova ljubezen Rozalina, za katero je trdil, da ni najlepša. Na plesu pa ni bilo Parisa, udeležil pa se ga je nečak grofice Capuletove Tybalt, ki prepozna Romea in ga hoče napasti, a ga stari Capulet ustavi. Romeo preoblečen v romarja in Julija se srečata in v hipu zaljubita. To je bilo njegovo največje čustvo in ljubezen, torej Julija. Prvič se poljubita, potem pa zvesta, da oba pripadata sprotima družinama in da bo lahko hudo.

Drugo dejanje: Isto noč se Romeo pretihotapi v Capuletov vrt in govori z Julijo (okenski ali balkonski prizor). Dogovorita se, da se naslednje jutro poročita pri bratu Lorenzu (brat kot duhovnik in ne sorodnik), ko se odpravi k spovedi. Lorenzo in dovilja pa bosta prič. Romeo pove Lorenzu za Julijo in ga prosi, da ju poroči. Julija in Romeo pa se v največji tajnosti poročita.

Tretje dejanje: Takoj po poroki se na cesti srečajo Benvolio, Romeo in Mercutio s Tybaltom. V dvoboju Tybalt ubije Mercutio, kriv zato pa je tudi Romeo, ko neumno poseže vmes. Poln maščevanja nato Romeo ubije še Tybalta. Ko za to izve knez se odloči Romea izgnati iz Verone. Ko za dogodek izve Julija, se prestraši, saj misli, da je v spopadu umrl Romeo. Dovilja ji pove, da je mrtev Tybalt, Romeo, ki se skriva pri Lorenzu pa izgnan. Ko je Romeo zvedel vest o knezovi odločitvi poskuša v trenutku napraviti samomor, Lorenzo pa ga pomiri in mu svetuje naj naslednji dan odide v Mantovo, sam pa bo ob pravem času seznanil o poroki z Julijo kneza in obe družini. Julijini starši se odločijo, da bodo hčer poročili s Parisom, tako da bo laže prebolela bratrančevo smrt. Menijo namreč, da Julija žaluje zaradi tega. Pride prizor poročne noči, ko se Romeo prikrade v Julijino spalnico. Tam užijeta slast telesne ljubezni. Njune slutnje pa segajo od srečnih koncev do najslabših. Takoj po tem mati obvesti Julijo, da bo poroka med Parisom v četrtek, Julija pa ta načrt zavrne. Ko za to zve oče pobesni in vztraja pri svojem, Juliji pa v tem težkem trenutku obrne hrbet tudi dovilja. Tako ostane v svoji bolečini sama.

Četrto dejanje: Paris prvič spregovori z Julij, ampak ji ne spremeni čustev. Lorenzo pri spovedi svetuje Juliji, naj navidezno privoli v poroko, nato pa naj spije uspavalo, ki ji ga bo dal in jo bo za dva naredilo, kot mrtvo. Med tem bo poklical Romea, da jo pride iskat v družinsko grobnico in jo odpelje s seboj. Ko Julija pove, da je pripravljena na poroko s Parisom, oče iz navdušenja preloži poroko na sredo. Juliji to ne pride prav, saj mora vzeti uspavalo že dan prej, v stiski pa je tudi Lorenzo, ki ima manj časa za svoj načrt. Zvečer Julija spije uspavalo in zjutraj jo najde dojka ležati v postelji, kot mrtvo. Temu vsi žalujejo.

Peto dejanje: Romeu njegov sluga Baltazar v Mantovo novico o tem, da je Julija mrtva. Ob tem sporočilu se Romeo odloči, da bo umrl ob svoji dragi. Kupi si strup in nemudoma odide v Verono. Brat Janez, ki ga je hotel obvestiti o prevari s pismom ga ni mogel obvestiti zaradi zaprtih dohodov, ker je razhajala epidemija. Lorenzo sluti nesrečo in se takoj odpravi v družinsko grobnico Capuletov. Med tem tja že prispe Romeo s svojim slugo. Hkrati se tja pride posloviti tudi Paris. Ko zagleda Romea, ga kot Tybaltovega morilca in krivca za Julijino smrt ter skrunitelja grba napade. V dvoboju ga Romeo ubije in s tem zapečati svojo tragično usodo z Julijo. S tem pa za njega ni bilo več upanja v srečno življenje. Ob pogledu na Julijo vzame strup in upa, da bosta skupaj v drugem življenju. Nato se Julija prebudi iz omame. Ko Lorenzo vidi, da je Romeo mrtev, pove Juliji, da ji priskrbi samostan. Ko je Julija opazila, da je Romeo mrtev, ga zadnjič poljubi, vzame njegovo bodalo in se zabode. Končno pridejo na kraj še knez, Julijini starši in Romeov oče (mati je med tem že umrla od žalosti, ker so ji izgnali sina). Lorenzo na kratko povzame zgodbo. Montegi in Capuleti se zavedo, da so zaradi svoje zaslepljenosti in ozkosrčnosti izgubili edina otroka in da se s tem njihovi rodni veji končujeta. Knez vztraja, da končajo med seboj nesmiselni spor in da v mestu spet zavлада red. Monteg in Capulet pristaneta na to.

Najkrajša možna obnova

Dogajalo se je v Veroni, ko Romeo po naključju dobi vabilo na Julijin ples s knezovim sorodnikom. Tam se Romeo in Julija zaljubita. V Romeovi in Capuletovi družini pa so nastajali spori in to je težilo med Julijino in Romeovo poroko, zato se naskrivaj poročita. Romeo je bil za tem po umoru Tybalta izgnan iz mesta. Juliji pa so prirejali poroko s Parisom, a se Julija da uspavati za dva dni, da bo kot mrtva. Ko se uspava vsi mislijo, da je umrla in jo odnesejo v grobnico. Ko ta vest pride do Romea se odloči, da naredi samomor zraven nje. Ko se ubije, se takoj zbudi Julija in ko ga vidi mrtvega, ga napravi še sama.

3. Glavne osebe.

Romeo, Julija, Paris, Monteg, Capulet, Escalus, Tybalt, Benvolio, Baltazar, Dojka, brat Janez, brat Lorenzo, grofica Capuletova, grofica Montegova, Mercuito, trije godci, Abram, Samson, Gregor.

4. Dramski konflikt, vloga usodnih naključij, literarne osebe.

Dramski konflikt: Temelj dramskega konflikta je nasprotje med nosilci pozitivnih in negativnih čustev, med ljubeznijo in sovraštvom. Zaljubljenca se nista ozirala ne na družinska, ne na družbena pravila in sta se poročila brez blagoslova staršev, kar je bilo za tisti čas nekaj nezaslišanega. Njuna odločitev sproži vrsto nadaljnjih zapletov. **Literarne osebe** so tako kot zgodba prikazane romantično: slutijo nesrečo, z njimi se poigrava kruta usoda, njihova čustva so silovita. **Pozitivne osebe:** Romeo, Julija, Lorenzo. **Negativne osebe:** Capulet, starši Romea in Julije.

5. Tragičnost in sporočilo tragedije.

Tragičnost: Pri Shakespearu junaki v veliki meri sami odločajo o svoji usodi. V njihovo življenje sicer posegajo nepredvidena in nepredvidljiva, njim največkrat nenaklonjena naključja, vendar so za njihov tragični konec krive predvsem sile znotraj njih, njihove

prekomerne strasti, pred katerimi razumsko podležejo. Tragičnost je pri Shakespearu pogojena z junakovim značajem. [Sporočilo tragedije](#) je, da moralnih zakonov ne postavljajo bogovi, moralni zakon pomeni življenje v skladu z naravo. Znotraj tega je tudi ideja o ljubezni. Ljubezen je za Romea in Julijo resnična vrednota.

6. Primerjava Shakespearove in Sofoklejeve tragedije.

Za [antično tragedijo](#) (Sofoklej) je značilna trojna enotnost: dejanja, časa in kraja. Enotnost dogajanja je bila mišljena tako, da tvori dramsko dejanje en sam glavni dogodek, brez stranskih epizod, da bi odgovarjala zahtevi po enotnosti časa, se je morala dramska zgodba odviti v času enega dneva, enotnost kraja pa je dovoljevala eno samo, nespremenjeno prizorišče skozi vsa dejanja. Shakespeare se teh pravil ni držal. V [Shakespearovi tragediji](#) nastopa skoraj trikrat več oseb kot v antični, tudi besedila je skoraj enkrat več. Shakespearu je premalo zgolj glavno in edino dejanje, kakor pri grških klasikih; okrog osrednjega dejanja mora zaplesti še nekaj drugih, z glavnimi osebami povezati še nekaj stranskih, ki pa so z njimi nedeljivo povezane. Prizorišče se pri njem od prizora do prizora spreminja. Tudi enotnosti časa ne pozna. Koliko časa traja dramska zgodba, je dostikrat težko določiti, a gre ponavadi ne za dneve, pač pa tedne ali mesece.

7. Renesansa, elizabetinsko gledališče.

[Renesansa](#) je oznaka za evropsko kulturo, predvsem pa za umetnost na začetku novega veka oziroma do 14. do 16. stoletja. [Značilnosti renesanse](#) so zgledovanje po Antiki, novo poimenovanje sveta in človeka, poudarjanje tostranstva, cenili so naravo, razum, moč in lepoto, vrednota je uživanje življenja, ideal je vsestransko razvit človek. [Elizabetinsko gledališče](#) je po obliki posnetek gostilniškega gledališča - stavba je bila na zunaj okrogla, oglata ali večkotna. V središču je bil velik prazen prostor imenovan dvorišče v katerem so stali in sedeli ljudje. Na notranji strani so bile galerije za premožne ljudi in lože za gospodo. Oder je bil s 3 strani odprt proti publiki. V središču odra je bila luknja, ki je služila za prihod duha ali grob. V gledališču so zelo veliko uporabljali zvočne efekte kot so trobenta, rog... ženske vloge so ponavadi igrali moški, ki še niso mutirali, med igralci pa sta bili tudi dve ženske. Scena je bila skromno narejena, zato pa so bila oblačila draga in dragocena. Eno uro pred začetkom so meščanom naznanili igro z dvigom zastave.

8. Avtorjevo življenje in delo.

W. Shakespeare velja za enega največjih dramatikov vseh časov. Rodil se je v Stratfordu leta 1564. Večino življenja je preživel v Londonu, kjer je bil solastnik gledališča Globe. Umril je v rojstnem mestu leta 1616. Pisal je liriko, epiko in dramatiko. Napisal je 37 dram, čeprav je njihovo avtorstvo sporno, zato se pojavi shakespeareško vprašanje, ki izrazi dvom o obstoju pravega Shakespeara. [Najpomembnejše drame:](#)

- [tragedije](#): Romeo in Julija, Julij Cezar, Hamlet, Othello, Kralj Lear, Macbeth,...
- [komedije](#): Komedija zmešnjav, Ukročena trmoglavka, Sen kresne noči,...
- [kraljevske drame](#): Richard II, Henrik IV,...
- [romantične igre](#): Vihar, Beneški trgovec, Zimska pravljica,...

Primož Trubar – Proti zidavi cerkva

(1508 Rašica – 1586 Derendingen – Nemčija, bil je duhovnik)

1. Glasno preberi odlomek.

2. V čem se kaže protestantska miselnost? Kaj je njeno sporočilo?

Beseda protestantizem izvira iz glagola protestirati (lat. protestare), to je ugovarjati, izražati nesoglasje. Protestantje so zahtevali, naj berejo verniki verska besedila v svojem materinem jeziku. Ukinili so spoved, odpravili tudi celibat, samostane in čaščenje svetnikov. Nasprotovali so gradnji cerkva, ker so menili, da so plod praznovnosti in ker je z njo na način vernikov bogatela duhovščina. Protestantom je bilo merilo življenje po Svetem pismu in ne številne cerkve in njihova opremljenost. V odlomku Proti zidavi cerkva svari Trubar svoje ljudstvo pred praznovnostjo, hkrati pa opozarja na koristoljubje katoliške duhovščine.

3. Imenuj jezikovne in slogovne značilnosti besedila.

V odlomku Proti zidavi cerkva so opazne naslednje jezikovne značilnosti:

- dolenske narečne besede: lejti, mnjga, gospud, vduva, taku,...
- popačenke iz nemščine: farmošter, farmani, glih, gvant, far, cehmojster, klošter,...
- nižji pogovorni izrazi: baba, babske hudičeve marine, kurba,...
- besedne zveze po nemškem zgledu: vsem ludem vejdeča kurba, hočeta poslati,...
- uporaba besede »en« po zgledu nemškega nedoločnega člana »ein«: ena druga baba, en muj stric,...
- besedni red po nemškem zgledu: (glagol na koncu stavka): »hočta čez te ludi inu čez živino tak pomor inu žlize poslati«,...

Trubarjev slog je preprost in nazoren. Besede so rabljene v prvotnem pomenu, prenosnih in zamenjalnih pomenov skorajda ni. Stavki so kratki, posebnost pa je podvajanje stavčnega člana (zlasti povedka), uporaba sopomenskih in pomensko sorodnih besed, povezani z veznikom in (inu): »se je svetila inu pravila; govorita inu velita«...

4. Razloži pojma reformacija in protestantizem. Kdo je začetnik reformacije v Evropi in zakaj?

Reformacija je bila veliko versko gibanje v zahodni Evropi v 16. stoletju. Njeni pripadniki so hoteli spremeniti cerkev v skladu s prvotnimi krščanskimi načeli, k čemur jih je spodbujalo predvsem nemoralno življenje cerkvenih predstavnikov. Še posebej so bili ljudje nezadovoljni s tem, da so duhovniki prodajali odpustke, kar pomeni, da so vernikom odpuščali grehe v zameno za plačilo. **Protestantizem** je skupno ime krščanskih veroizpovedi, ki so se v reformaciji odcepile od katoliške cerkve. Protestantje so zahtevali, da berejo verniki besedila v materinem jeziku. **Začetnik reformacije v Evropi** je nemški duhovnik Martin Luther, ko je leta 1517 na vrata cerkve v Witenbergu nabil 95 tez in v njih izrazil protest, ki ga je izzvalo prodajanje odpustkov. S tem je po vsej severni Evropi sprožil val nastopov proti papežu in rimskokatoliški cerkvi.

5. Imenuj slovenske protestantske pisce in njihova glavna dela.

Najpomembnejša osebnost slovenske reformacije je bil **Primož Trubar**, pisec prvih slovenskih knjig in utemeljitelj slovenskega knjižnega jezika. Objavil je 22 knjig v slovenščini in 2 v nemščini. Najpomembnejša dela so: Abecednik in Katekizem (1550) ter Cerkvni red (1564). **Jurij Dalmatin** je prevedel v slovenščino celotno Sveto pismo z naslovom (kratko) Biblija. **Adam Bohorič** ni bil duhovnik, kot Trubar in Dalmatin, ampak znan šolnik. Njegova slovnica z naslovom Zimske urice je bila natisnjena leta 1584 v Witenbergu. To je prva slovnica slovenskega jezika.

6. Kakšno gibanje je protireformacija? Kdaj se pojavi?

Protireformacija je postala zmagovita pod oblastjo avstrijskega nadvojvoda Ferdinanda, in sicer v sedemdesetih in osemdesetih letih 16. stoletja, ko je oblast začela preganjati protestante (izgoni, zaporni ukazi, denarne kazni). Leta 1598 je izšel ukaz o prepovedi

delovanja vseh protestantskih ustanov in pridigarjev. Protireformacija, ki je delovala tudi z vojaško silo, je bila učinkovita: protestantizem je bil izrinjen iz notranje-avstrijskih dežel, ohranil pa se je vse do danes v Prekmurju.

Anton Tomaž Linhart – Ta veseli dan ali Matiček se ženi

(1756 Radovljica – 1795 Ljubljana, bil je dramatik, pesnik, zgodovinar in šolnik)

1. Glasno preberi prvi odlomek.

2. Kaj je drama? Kakšna je njena zunanja in notranja zgradba? Kakšne vrste drama je Ta veseli dan ali Matiček se ženi in zakaj?

Drama je skupni pojem za vse vrste dramskih del ali iger. V ožjem smislu je to oznaka za resnobno, vendar ne docela tragično dramsko besedilo in je kot posebna zvrst od konca 18. stoletja naprej. Njene glavne prepoznavne značilnosti so dvogovori oseb in napetost, ki jo ustvarjajo medsebojna nasprotja. Dramska dela so namenjena predvajanju na odru. Temeljni zvrsti sta tragedija in komedija. Cilj komedije je zbuditi smeh, nasprotja v njej so rešljiva. V tragediji pa so osebe žrtve raznih sil, ki so močnejše od njih. **Matiček se ženi je komedija**, ki jo je Linhart predelal iz Figarove svatbe. V »Matičku« govori o osebe pogovorni jezik, kmečko – graščinskega okolja, število oseb je manjše, njihov družbeni položaj pa je prilagojen slovenskim razmeram. Komedija **Matiček se ženi** predstavlja vrh slovenskega umetniškega razsvetljenstva in pomenita začetek slovenske dramatike in gledališča (uprizorjena je bila leta 1848). Pred tem pa je bila uprizorjena še Županova Micka leta 1789.

3. Imenuj in razloži vrste komičnosti v komediji.

Vrste komičnosti so: **telesna komičnost** se kaže v raznih nenormalnostih, npr.: Budalovem jecljanju. **Besedna komičnost** nastane s posebno uporabo jezika – osebe imajo smešna imena: Zmešnjava, Budalo, Žužek; v odlomku pa so tudi vzdevki npr.: »ta nesrečni paglovec«, »aj ti tat«. **Situacijsko komičnost** povzročajo različne smešne situacije. Osebe spletkarijo skupaj vse po vrsti, zamenjujejo druga drugo, se preoblačijo, tako, da že ne vedo kdo je kdo. V odlomku gre za naslednje smešne situacije: gospa baronica je oblečena kot Nežka, Nežka pa kot gospa; Tonček osvaja gospo, misleč, da je Nežka; Baron v temi poljubi Tončka namesto Nežke, ki je preoblečena v njegovo ženo. **Karakterno komičnost** ustvarjajo pretirano izražene človekove lastnosti, v Linhartovi komediji predvsem Baronove; poudarjena je njegova sebičnost, njegova nezvestoba, ženskarstvo in hkrati ljubosumje.

4. Katere razsvetljenske in prerodne misli vsebuje komedija, posebej odlomek? Komentiraj Matičkov samogovor.

Linhartova **razsvetljenska miselnost** se kaže v oblikovanju književnih oseb in dejanja oziroma dogajanja, ki se odvija tako, da v celi vrsti zapletov zmagajo predstavniki nižjega sloja, saj so moralnejši in iznajdljivejši. Proti nadutosti barona se bojujejo z zdravo razumnostjo, zavedajoč se svojih pravic. Med njimi je prva pravica do osebne sreče v ljubezni, druga pravica je sporazumevanje v materinem jeziku (to zahteva Matiček med sojenjem). V komediji so osmešene fevdalne pravice, ki jih posebja baron. V odlomku je razsvetljenska miselnost izražena v **Matičkovem samogovoru**, v katerem sicer jadikuje med ženskami, njegova glavna misel pa je, da ni kot človek nič manj vreden kot baron. Matiček posebja razsvetljenske ideje in vrednote: pamet – razumnost, iznajdljivost, pogum, samozavest, želja po preprosti življenjski sreči, do katere ima vsak pravico.

5. Imenuj jezikovne značilnosti Linhartove drame.

Ta komedija je napisana v ljudskem jeziku in sicer v pogovornem jeziku kmečko – graščinskega gorenjskega okolja. Povedi so kratke in nezapletene, kar se sklada z družbenim položajem oseb. Pogosti so narečni izrazi, popačenke iz nemščine, v prikazu sodne obravnave tudi kar izražanje v nemščini in latinščini (ki je bila pravniški jezik). Dialogi so živahni in slikoviti.

V odlomku opazimo naslednje jezikovno – slogovne značilnosti: v Matičkovem monologu kratke, odsekane povedi, tudi nestavčne (razburjeno razmišljanje), germanizem (žlahta), narečne izraze in znane ljudske besedne zveze: »pri moji duši«, »rajši grem med cigane«. Kadar gre za presenečenje so povedi vzklične, kadar pa za skrivnost pa nedokončane. Zaradi napetosti in hitrosti dogajanja se hitro vrstijo tudi govorni nastopi oseb in avtorjeva navodila za njihovo obnašanje. To imenujemo didaskalije.

6. Kaj je značilno za razsvetljsko književnost na Slovenskem? Kdaj se razvije? Imenuj glavne predstavnike in njihova dela.

Slovensko razsvetljenje se je začelo leta 1768, ko je izšla Kranjska gramatika avtorja Marka Pohlina. Močnejše se je uveljavilo po leto 1780 v Zoisovem krogu, doseglo vrh okrog leta 1790 in se z Vodnikovim delom nadaljevalo do leta 1810. končalo se je leta 1819 s Zoisovo in Vodnikovo smrtjo. V književnosti razsvetljenstva so bila še zmeraj pogosta polliterarna dela in sicer nabožni spisi, molitveniki, poučni spisi, zabavne knjižice; poleg teh pa slovnice s predgovori, prevodi verskih knjig.... Izhajale so zgodovinske in šolske knjige, priročniki, članki v časopisju, jezikovni spisi, značilno je bilo dopisovanje.

Novosti slovenskega razsvetljenstva so bila literarna dela – torej besedna umetnost v pravem pomenu. V letih 1779 do 1781 je izhajal prvi pesniški zbornik Pisanice, ki predstavlja začetek slovenskega umetnega posvetnega pesništva. V njem so prevladovali: oda, budnica, elegija. Umetniški vrh slovenskega razsvetljenstva pa sta Linhartovi komediji Županova Micka in Matiček se ženi. Razvijala se je tudi znanost – Vodnik je napisal v slovenščini slovnico slovenskega jezika Pismenost ali gramatika za prve šole. Izhajal je prvi slovenski časopis Lublanske novice (1797-1800).

Glavni predstavniki in njihova dela:

- **Valentin Vodnik**: Kuharske bukve (1799), Pesme za pokušino (1806), Zgodovina Kranjske.
- **Žiga Zois**: prevedel Burgerjevo Lenoro, prevajal je poezije iz Italijanščine, literarne kritike v pismih Vodniku.
- **A. T. Linhart**: Županova Micka, Ta veseli dan ali Matiček se ženi, v nemščini tragedija Miss Jeuny Love.
- **M. Pohlina**: Kranjska gramatika, Luč inu senca, Kmetam za potrebo inu pomoč.

Ljudska: Zeleni Jurij

1. Glasno preberi pesem.

Prošel je prošel pisani vuzem,
došel je došel zeleni Jure
Donesel je donesel,
pedenj dugu travicu, lakat dugu mladico.
Dajte mu dajte!
Jurja darovajte!
Dajte mu pogače, da mu noga poskače!
Dajte mu vina, da ga ne bu zima!

Dajte mu pleče, da vam kaj ne reče!
Dajte mu kruh, da ga ne bu muha!
Dajte mu rži, da se doma sprži!
Dajte mu jajec, da ga ne bu zajec!
Dajte mu hajde, da se doma znajde!
Dajte mu žita, da se doma pita!
Dajte mu groš, da vam dojde još!

(To je samo ena izmed verzij!!!)

2. O katerem ljudskem obrednem praznovanju govori pesem? opiši ga.

Pesem govori o ljudskem obredu, ki se imenuje Jurjevanje. Jurjevanje je ljudski praznik, ko preganjajo zimo in naznanjajo prihod pomladi. Ta praznik se dogaja 24. aprila, ko godujejo Juriji v Beli Krajini.

3. Kdo je Zeleni Jurij? Razloži sporočilo pesmi in poišči jezikovne značilnosti.

Zeleni Jurij je tisti, ki se vanj obleče. Obleči se mora v zelenje, ki je zeleno do 24. aprila. Naloga njegovih spremljevalcev je, da ga spremljajo od hiše do hiše, pojejo Jurijevkse pesmi in pobirajo darove. V pesmi je razpoloženje dobro, kajti vsi se veselijo prihoda pomladi. Prevladuje zelena barva, ki pomeni rojstvo.

Pesem vzbuja veselo razpoloženje in opisuje Zelenega Jurija. Jurij je zelene barve ter jezdi na zelenem konju in po prav tako zelenem travniku. Prosijo za darove, da jih ne bi vzel kdo drug. V pesmi je izrazito ponavljanje, okrasni pridevki, anafora in rima. Besed izhajajo iz hrvaščine. Ritmično poudarjena pesem vzbuja veselo in plesno razpoloženje in govori o prihodu Zelenega Jurija, ter ga opisuje in ga obdaja z darovi. Jurij prijezdi v zeleni obleki na zelenem konju. Zaželi si stvari, ki so jih na vasi najbolj cenili in so bile zelo pomembne za boljše življenje. Zaželi si stvari od denarja, do najboljše hrane. Izrazito je ponavljanje besed v pesmi. Besede, ki so uporabljene v pesmi so hrvaškega izvora, ker je tudi okolje od kod izvira Zeleni Jurij v bližini Hrvaške.

4. Kaj veš o nastanku, značilnostih in delitvi ljudskega slovstva?

Nastanek: Prenaša se iz roda v rod, zaradi ustnega izročila ni zapisano, jezik je poln narečnih besed in popačenk. Pojavi se v 10. stoletju, vrh pa doseže v 14. ali 15. stoletju. Avtor je neznan. Po obliki so ljudske pesmi različne. Običajno imajo kitice in refrene. **Jezikoslovne značilnosti** so preprost jezik, narečne besede, popačenke iz nemščine, pomanjševalnice, okrasni pridevniki, ponavljanje besed, ljudska števila in pretiravanje. **Slovensko ljudsko pripovedništvo delimo na:**

- bajke (govorijo o nastanku sveta. V njih nastopajo nečloveška in polčloveška bitja s človeškimi lastnostmi: vile, škrti, povedni možje,...)
- pripovedke (opisujejo junaška dejanja, v njih nastopajo ljudje. Največji junak pripovedk je kralj Matjaž.)
- pravljice (obravnavajo čudežne dogodke. V njih se pojavljajo dobro proti zlem in dobro proti zlobnimi bitji.)
- legende (opisujejo življenje in trpljenje svetnikov)
- basni (v njih nastopajo živali s človeškimi lastnostmi. Na koncu vsake basni se skriva nauk, oz. motiv.)
- pogovori
- uganke

5. S čigavo istoimensko pesmijo lahko primerjate to ljudsko pesem?

S pesmijo Svetlane Makarovič. V njeni pesmi Zeleni Jurij je sporočilo pesmi, da hudobija izzove še večjo hudobijo. Zeleni Jurij je tukaj mitološka oseba, hudoben deček, ki so ga v otroštvu kamenjali. Ta Jurij ubija ljudi. Razpoloženje v tem Juriju je mračno, strah in groza – vse to pa sproža hudobija ljudi.

Svetlana Makarovič – Zeleni Jurij

Odprite vrata, odprite duri,
mimo jaše Zeleni Jurij
po zelenem polju, na zelenem konju.
Dajte mu to, česar še ne pozna:
dajte mu piti iz vrča solza,
pa mu iztaknimo svetle oči -
sključen naj hodi, kot hodimo mi.

Potem so ljudje naredili krog
in dečka dolgo kamenjali,
tako dolgo kamenjali,
da je dorasel v moža.
Odjezdil je neznano kam,
dolga leta ga ni bilo nazaj.
Ljudje so kmalu pozabili nanj.

Zaprite okna, zaprite duri!
Mimo jaše Sivi Jurij
po sivem tlaku, na konju kostnjaku.
Sivo bodala prinaša v rokah,
ne udrži ga najtežji zapah,
hodi po hišah in jemlje oči,
kar je dobil, to stoterno deli

George Noel Gordon Byron – Parizina (izbor z Jevgenij Onjegin)

1. Glasno preberi drugi odlomek.

2. Kakšne vrste delo je Parizina? Utemelji.

Parizina je ena najznamenitejših romantičnih pesnitev in je bila prvič natisnjena leta 1816. V uvodu avtor pojasnjuje, da je nastala na podlagi resničnega dogodka iz italijanske renesanse: Za časa vladarja Nikolaja II. je Ferraro oskrunila družinska tragedija. Po pričevanju nekega služabnika in po svojem lastnem opazovanju je markiz d' Este odkril krvoskrunsko ljubezen med svojo ženo Parizino in svojim nezakonskim sinom Hugom. Bila sta obglavljena po sodbi, ki jo je izrekel njun mož in oče. Ta je svojo sramoto razkril javnosti in preživel njeno usmrtitev. V Byronovi pesnitvi prevzame Nikolajevo vlogo Azo, sicer pa je zgradba skoraj enaka. [Parizina](#) je epska – lirski pesnitev. V pesnitvi namreč prevladajo občutja oseb, njihovo čustvovanje, razpoloženje in razmišljanje. Ima izrazite romantične značilnosti: v njej prevladujejo močna, neobvladljiva čustva junakov. Romantičnost se odraža tudi v jeziku in slogu.

3. **Obnovi dogajanje v Parizini.**

Parizina se vrne domov. Ko sanja o ljubimcu, objame moža, izgovori pa Hugovo ime. Knez Azo zgrožen spozna, da ga žena vara z njegovim nezakonskim sinom. Najprej pomisli, da bi jo ubil, a se odloči, da bo moral umreti ljubimec. Obema prešušnikoma pred plemiškim zborom sodi knez sam: Huga bodo obglavili, Parizina pa bo morala usmrteve gledati. Sin pred zbrano gospodo očetu očita, da je izkoristil in zavrnel njegovo, zdaj že pokojno mater. Spomni ga še, da se v njiju preteka ista kri in strast. Nesrečnega sina opravičuje tudi dejstvo, da je bila Parizina njegova nevesta, oče pa mu jo je prevzel. Sodbe kljub temu ne spremenijo. Hugo opravi zadnjo spoved in čaka na smrt. Ko hočejo obsojencu zavezati oči, tega ne dovoli, ampak rablju ukaže, naj čimprej naredi kar mora narediti. Izza rešetk stolpne line se je razlegel krik in vsi so se zazrli tja. Hugo je padel in odtlej tudi Parizine ni nihče več videl ne slišal o njej. Azo se znova poroči in dobi sinove. Navzven živi brezčutno, a le na videz. V resnici ga razjedajo spomini na storjeno dejanje.

4. **V odlomkih poišči nekaj čustveno zaznamovanih ali čustveno obarvanih besed ter nekaj besednih zvez z značilnim romantičnimi okrasnimi pridevki. Kakšen je učinek ponavljanj?**

Pesnik je izrazil veliko izrazitih in slikovitih čustvenih primer:

- »kot divji val, ki brodolomca k bregu tira, ga premetava in požira...«;
- »... iz lica zblede ji, zastane srce..., in prsi se dvignjejo in vrne se kri...«
- »Že v samih vzdihih je taka slast, da razdajala bi srce«.
- Rosni cvetovi, zvezde, pozlačeni listi, slap in slavček,...

Učinek ponavljanja je

5. **Katero usodno naključje je povzročilo tragičen konec ljubimcev?**

Tragičen konec ljubimcev povzročijo sanje oz. govorjenje Parizine v sanjah, iz katerih njen mož, knez Azo, spozna, da ima žena ljubimca, njegovega nezakonskega sina Huga.

6. **Označi književne osebe. Kaj je byronizem?**

Hugo je (romantični) junak, ki je odtujen svetu in razočaran nad stvarnostjo. Srečo najde le v dvoje. In tako tudi njemu kot Parizini ni mar za svet in njegove zakonitosti. Azo je najprej zapeljal in zavrnel Hugovo mater, potem pa mu je prevzel dekle, češ, da je njegov nezakonski sin prenizkega rodu (po materi), da bi se lahko z njo poročil. Azo se znova poroči in dobi druge sinove. Navzven živi brezčutno, a to je le navidezno. V resnici ga razjedajo spomini na storjeno dejanje. Parizina je zaljubljena ženska, ki je z ljubimčevo smrtjo izgubila smisel svojega življenja. Byronizem pomeni troje:

- pesimistično gledanje na svet oz. prepričanje, da za zlo na svetu ni zdravila;
- življenjski slog, ki je v skladu s tem;
- velik Byronov vpliv na posamezne evropske romantične književnosti.

7. **Kdaj se razvije romantika v evropski književnosti, kaj je zanjo značilno? Imenuj najpomembnejše evropske romantične pisce in njihova dela.**

Evropska romantika se je začela v Nemčiji in Angliji razvijati že pred letom 1800, v Franciji nekoliko kasneje, v drugih evropskih deželah pa po letu 1815. V zahodni Evropi se je končala po letu 1830, drugod pa okrog leta 1850. Značilnosti: v Evropski romantiki je prevladovalo lirsko in epsko – lirsko pesništvo. Najpomembnejša romantična pripovedna dela, to so pesnitve in romani v verzih, imajo izrazite lirske prvine. V njih sta ponavadi upovedana usoda romantične književne osebe, ter njen spor s stvarnim življenjem in okoljem. Dramatika je bila v romantiki manj pomembna kot lirika in epika; v njej so epske, predvsem pa lirske prvine marsikdaj celo izrazitejše kot dramske. Epska romantika je v književnosti razvila predvsem

osebnoizpovedna in subjektivistična dela, ter tudi dela oz. besedila s socialnimi, političnimi in z revolucionarnimi idejami.

Pomembni ustvarjalci evropske romantike so:

- **George Noel Gordon Byron:** (Anglija) Romanje grofiča Harolda, Parizina, Dan Juan, ...
- **Aleksander Sergejevič Puškin:** (Rusija) Jevgnij Onjegin, zgodovinska tragedija Boris Godunov, proza Pikova drama, drama Kamniti gost,...
- **Johann Wolfgang Goethe:** (Nemčija) Trpljenje mladega Wertherja, Rimske elegije, drama Fanst, romani Učna leta Wilhelma Meistersa.
- **Victor Hugo:** (Francija)
- **Larmontov:** Junak našega časa, drama maškarada, Pesem o trgovcu Kališniku;...

Aleksander Sergejevič Puškin – Jevgenij Onjegin (izbor s Parizina)

1. Glasno branje odlomka in njegova interpretacija (spleen, odvečni človek).

Jevgenij Onjegin je tipičen primer odvečnega človeka v romantiki. Literatura mu pomeni laž, prevaro, ljubezen je zanj samo igra. V takratnem času, je bilo rusko plemstvo zdolgočaseno, prenažrto vsega, vse jim je bilo odveč, bili so brez cilja. To se odraža v notranjem dogajanju Jevgenija, saj na svet gleda zelo mrkobno, črnogledo, čemerno... Lahko bi rekli, da ima "bolezen spleen", je v sporu s svetom in s samim seboj. Če se je zaljubil, se je to zgodilo le za nekaj časa, saj so mu čustva povsem odmrle že zgodaj v njegovem življenju, a na koncu se le izkaže, da ni tako, saj se zaljubi v Tatjano, a ona je zvesta drugemu.

2. Povzetek dogajanja in oznaka glavne osebe (romantični junak).

Jevgenij se preseli na podeželje. Tatjana in Olga sta sestri in predstavnici nižje plemiške družbe. Tatjana se zaljubi v Jevgenija in mu napiše ljubezensko pismo. Jevgenij jo vljudno zavrne. Tatjanina sestra Olga je v odnosih bolj površinska. Ljubi jo mladi pesnik Lenski, Jevgenij pa ji dvori, kar Lenskega prizadene in tako Jevgenija izzove na dvoboj, v katerem Lenski umre. Tatjana je brez upa na srečo in se na materino željo preseli v Moskvo, kjer se poroči s častnikom. Jevgenij jo spet sreča in tokrat se zaljubi vanjo. Tatjana ga zavrne, čeprav ga še vedno ljubi – vendar je odločena ostati zvesta možu. **Jevgenij** – bil je pameten, kdaj pa kdaj v svojem ravnanju tudi pošten in plemenit, vendar družbeno nekoristen brezdelnež, »odvečen človek«, tak kot večina takratne nadarjene ruske plemiške mladine. **Romantični junak** je posameznik, ki je sprt z družbo. Je odtujen, razočaran, zelo čustven, zasanjan – hrepeni po idealih.

3. Oblika romana.

Roman je pisan v verzih. Roman v verzih je značilna literarna vrsta romantične književnosti, v kateri se prepletajo pripovedne, lirske in dramske sestavine. Od epsko-lirske pesnitve se razlikuje predvsem po razvejani vlogi pripovedovalca: ta je lahko bodisi prvoosebni pripovedovalec, bodisi vsevedni pripovedovalec (pozna celotno dogajanje in vse okoliščine, tudi psihološka stanja lit. oseb), bodisi nastopa kot pravi lirski subjekt. Vse tri vloge pripovedovalca najdemo v Puškinovem romanu v verzih Jevgenij Onjegin, v katerem je ubesedena tipična romantična tema, to je lik odvečnega človeka, ki ne more razviti svojih talentov, zato se vdaja brezupu in naveličanosti do življenja.

4. Značilnosti romantike; glavni predstavniki evropske romantične književnosti.

Romantika se razvije v prvi polovici 19. stoletja. Zanj je značilen subjektiven pogled na svet, prevladujejo čustva (tudi sanje in domišljija). V ospredju je posameznik, ki z družbo ni v

soglasju, saj so njegove vrednote in način življenja v nasprotju z družbo. Prisotne so duhovne vrednote; pesimizem, oz. [romantično svetobolje](#).

[Pomembni ustvarjalci evropske romantike so:](#)

- **George Noel Gordon Byron:** (Anglija) Romanje grofiča Harolda, Parizina, Dan Juan, ...
- **Aleksander Sergejevič Puškin:** (Rusija) Jevgnij Onjegin, zgodovinska tragedija Boris Godunov, proza Pikova drama, drama Kamniti gost,...
- **Johann Wolfgang Goethe:** (Nemčija) Trpljenje mladega Wertherja, Rimske elegije, drama Fanst, romani Učna leta Wilhelma Meistersa.
- **Victor Hugo:** (Francija)
- **Larmontov:** Junak našega časa, drama maškarada, Pesem o trgovcu Kališniku;...

5. **Avtorjevo življenje in delo.**

[Aleksander Sergejevič Puškin](#) (1799-1837), je ruski pesnik, ki izhaja iz stare plemiške družine. Bil je zelo svobodomiseln, zato je imel tudi nekaj političnih problemov. Bil je tipičen predstavnik romantike s poudarjanjem subjektivnosti, upora, olepševanjem stvarnosti, čustev in domišljije. Pisal je predvsem lirске pesmi, pesnitve in povesti za odrasle. [Dela:](#) Jevgenij Onjegin, Pikova dama, Boris Godunov.

France Prešeren – Sonetni venec (1., 7., 8., 15. sonet) (1800 Vrba – 1849 Kranj, bil je odvetnik)

1. **Glasno preberi 1. sonet.**

Poet tvoj nov Slovincem venec vije,
Iz petnajst sonetov ti tako ga spleta,
da magistrále, pesem trikrat peta,
vseh drugih skupaj veže harmoníje.

Iz njega izvira, vanjga se spet zlije
po vrsti pesem vsacega soneta;
prihodnja v prednje koncu je začeta;
enak je pevec vencu poezije:

Vse misli izvirajo iz ljubezni ene
in kjer ponoči v spanju so zastale,
zbudé se, ko spet zarja noč prežene.

Ti si življenja mojiga magistrále,
glasil se iz njega, ko ne bo več mene,
ran mojih bo spomin in tvoje hvale.

2. **Razloži zunanjo zgradbo Sonetnega venca, posebej soneta.**

Sonetni venec je zgrajen iz 14. sonetov in Magistral. Soneti tvorijo dve kvartini in dve tercini, skupno 14 verzov (vrstic). Zadnji verz v sonetu se ponovi kot prvi verz v novem sonetu, tretjič pa v Magistralah (»je pesem trikrat peta«). V Magistralah (posvetilo, oz. akrostih) se ponovijo verzi, ki se v sonetu ponavljajo – PRIMICOVI JULJI.

a	1. kvartet
b	
b	
a	
a	2. kvartet
b	
a	
c	1. tercet
d	
c	
d	2. tercet
c	
d	

Sonet je pesemska oblika iz štirinajstih, najčešče enajstzložnih verzov, razporejen v dve štirivrstične in dve trivrstične kitici, imenovani kvartet in tercet.

3. Razloži sporočilo posameznih sonetov. Poišči ključne metafore in jih razloži.

1. sonet pove, komu je pesnitev namenjena in kako je zgrajena. Zgradba Sonetnega venca je opisana v začetnih kvartinah. V drugem delu razlaga Prešeren pesnitev kot podobo samega sebe, zgradbo enači s svojim ljubezenskim doživetjem, magistrale pa z ljubljene dekletom. Osrednja metafora izpovedi so rane neuslišane ljubezni. **2. sonet** skupaj z osmim in devetim tvori sredino pesnitev, vrh, ki ga na vsaki strani obdaja po šest sonetov. V njem je tema naroda povezana s temo pesništva. Uvodna antična zgodba je le podoba težavnih razmer v domovini, Orfej kot njen junak pa podoba slovenskega pesnika. V tem mitu se skriva temeljna ideja celotnega Sonetnega venca, ki je želja oz. klic po narodnem in kulturnem prebujanju Slovencev. **8. sonet** dodatno osvetljuje klic po pesniku – rešitelju. S pogledom v tisočletno slovensko zgodovino, odkriva kot edini svetli del naše zgodovine Samsonovo plemensko zvezo, v kateri so bili naši predniki politično samostojni. Pesnik spozna, da na slovenskem prav zaradi suženjske in krvave zgodovine, ni mogla, nastati velika, pomembna literatura. Misli, da bo pesništvo pomagalo odpraviti težke kulturno – politične razmere in tako prispevalo svoj delež pri osvoboditvi in preobrazbi slovenskega človeka. **15. sonet** se imenuje Magistrale ali mojstrski sonet, ki »vseh drugih skupaj veže harmonije. Njegovi verzi so namenjeni poeziji, zato je pesništvo ob ljubezni in narodu osrednja tema Sonetnega venca. Poleg drugih ponovljenih verzov, ki tvorijo novo pesniško celoto, je zanimivost magistrala tudi akrostih. Mojstrski sonet tako strnjeno ponovi vse, kar povedo soneti pred njim, hkrati pa nedvoumno razkrije, komu je pesnitev namenjena.

4. Katere teme se prepletajo v sonetnem vencu? Razloži.

Prepletajo se **tri teme**, ki tvorijo neko smiselno celoto:

- **Ljubezen**: neuslišana, oz. nesrečna, ki povzroča žalost in trpljenje (prvih in zadnjih pet sonetov je posvečeno ljubezni, ki je osrednja tema)
- **Domovina**: od tod ljubezen do ljudskega slovstva; osrednji del sonetnega venca je posvečen domovini; žalostna usoda slovenskega naroda zaradi germanizacije in pokristjanjevanja – tuja fevdalna gospoda je odločala o življenju naših prednikov, kar Prešerna zelo žalosti, v tem delu zaznamo pesimizem.
- **Pesništvo**: skromno razvita poezija, kar Prešerna boli in žalosti. Poslanstvo romantičnega pesnika vidi v odrešitvi duhovne bede (**orfeizem**).

Vsebina soneta je žalostna, ampak na koncu pesnik nagovarja Primicevo Julijo, naj sprejme njega in njegovo poezijo in v tem primeru bo tudi on pisal bolj optimistično in bo poskrbel za narod (rešitelj naroda).

5. Kdaj se razvije slovenska romantika? Kakšen je njen pomen? Imenuj obdobja Prešernovega literarnega ustvarjanja in glavna dela.

Slovenska romantika se razvije med letoma 1830 in 1847. Glavna značilnost romantične literature so nove življenjske, moralne in estetske vrednote; usmerjenost v človekovo notranjost, čustva, zlasti ljubezen; močna domišljija, črno – bela, karakterizacija oseb (samo dobri in slabi), razočaranje nad stvarnostjo, poudarjanje svobode, pravice. Prevladuje lirika – soneti, gazele, glose. Pomen je tudi v tem, da se je v razdobju predromantike in romantike, izoblikoval slovenski knjižni jezik, ki so ga sprejeli vsi Slovenci. Z njim je dobil slovenski narod potrditev za svojo samobitnost ter si pridobil pravico do obstoja in razvoja. S Čopom se je začelo znanstveno proučevanje književnosti, s Prešernom pa je bila enakovredna evropski. Prešernova dela: Povodni mož, Soneti nesreče, Sonetni venec, Krst pri Savici, zbirka Poezije, Zdravljica,...

6. Imenuj še druge pomembne osebnosti slovenske romantike in razloži kakšen je njihov pomen.

Ostali predstavniki slovenske romantike:

- Matija Čop – vodilni ideolog slovenske romantike
- Jernej Kopitar – vodilni jezikoslovec, avtor prve znanstvene slovnice
- Stanko Vraz – pesnik
- Anton Martin Slomšek – pisatelj in pesnik
- Matija Kastelic – urednik Kranjske čbelice, pesnik
- Janez Cigler – avtor prve slovenske povesti Sreča v nesreči
- Urban Jarnik – jezikoslovec in pesnik
- Janez Bleiweis – urednik Kmetijskih in rokodelskih novic

France Prešeren – Krst pri Savici (Uvod, Krst)
(1800 Vrba – 1849 Kranj, bil je odvetnik)

1. Glasno preberi 2. odlomek iz Krsta.

2. Katero snov je zajel pesnik v delu, katera zgodovinska vira je pri tem uporabil? Kakšne vrste delo je Krst pri Savici? Razloži njegovo zunanjo zgradbo.

Snov: Prešeren uporabi vojskovanje oz. junaške boje slovenskega poganstva proti zmagujočemu nasilnemu Voljhunovemu krščanstvu in pokristjanjevanje Slovencev v 8. stoletju. Bil se je krvavi boj, v tem času smo postali suženjski narod – mejnik v zgodovini slovenstva. Krst pri Savici je pesnitev. Prešeren jo je napisal v spomin na svojega dragega prijatelja - okoliščina, ki je vplivala na nastanek pesnitve je bila smrt Matije Čopa (l. 1835 se je utopil v Savi). Zgradba je sestavljena iz:

- Posvetilnega soneta Matiju Čopu
- 1. dela pesnitve – UVOD, ki je zgrajen iz 25ih tercijn (trije verzi) in ene kvartine (štirje verzi)
- 2. dela pesnitve – KRST, ki je zgrajen iz 53ih stanc, oz. oktav (8 verzov)

3. Primerjaj dogajalni zgradbi Uvoda in Krsta.

Uvod je zgrajen iz treh vsebinskih delov: **brezupen boj do umika v trdnjavo** (10. tercin), **odločitev za nočni napad** (7. tercin), **boj in poraz** (9. tercin). Krst ima tudi tridelno zgradbo: ekspozicijski del: Črtomirov dan po nočnem boju (1.-20. stanca), prehod v zaplet (21.), **zaplet**: nepričakovan prihod Bogomile (22.-37.), **razplet**: nastop duhovnika, krst (38.-53.). Krst je zgrajen analitično. Dogajanje je dramatsko stopnjevalno.

Dogajalno zgradbo Uvoda tvorijo:

- zasnova – pokristjanjevanje kot zgodovinski dogodek
- zaplet – Črtomirova vojska je obkoljena, sovražna vojska pa je mnogo močnejša
- vrh – spopad vojsk
- razplet – nesrečen konec Črtomirove vojske
- razsnova – Voljhun zaman išče Črtomira med mrtvimi nasprotniki

Ideja Uvoda je svobodoljubje. Sporočilo Uvoda je, da je narodna svoboda dragocenost, za katero je vsak pesnik pripravljen dati svoje življenje. V krstu ni osrednja tema narodna svoboda, ampak osebna usoda, Črtomir je razočaran in obupan človek, ki po porazu in izgubi vse svoje vojske, izgubi tudi osebno srečo ter upanje vanjo.

4. Razloži, zakaj je Črtomir sprejel krst. Označi Bogomilo in Črtomira.

Ko Črtomir ugotovi, da ga Bogomila še ljubi, a se je odpovedala zemeljski ljubezni, izgubi vse upanje. Pusti se krstiti, a to ne pomeni spreobrnitve, vendar le pristanek na situacijo, v kateri se je znašel, saj bo le tako lahko najbolje služil svojemu ljudstvu. V Uvodu je Črtomir junaška oseba, ki ve kaj hoče in verjame, da bo njegova skupnost dosegla svobodo. V odločitvah je jasen in je močna osebnost. V Krstu pa je razočaran in obupan človek, ki izgubi vso svojo vojsko in tudi osebno srečo. V Krstu Črtomir preneha biti klasičen epski junak. O njegovi usodi odločajo drugi. Bogomila je Črtomirova ljubezen, ki se je med njegovim bojem dala krstiti in sprejela novo vero krščanstvo, ki je zanjo Bog ljubezni in se je zato odpovedala zakonski zvezi, sreči s Črtomirom, če bo ostal živ. Njena vera je trdna.

5. Kdaj se razvije slovenska romantika? Kakšen je njen pomen? Imenuj obdobja Prešernovega literarnega ustvarjanja in glavna dela.

Slovenska romantika se razvije med letoma 1830 in 1847. Glavna značilnost romantične literature so nove življenjske, moralne in estetske vrednote; usmerjenost v človekovo notranjost, čustva, zlasti ljubezen; močna domišljija, črno – bela, karakterizacija oseb (samo dobri in slabi), razočaranje nad stvarnostjo, poudarjanje svobode, pravice. Prevladuje lirika – soneti, gazele, glose. Pomen je tudi v tem, da se je v razdobju predromantike in romantike, izoblikoval slovenski knjižni jezik, ki so ga sprejeli vsi Slovenci. Z njim je dobil slovenski narod potrditev za svojo samobitnost ter si pridobil pravico do obstoja in razvoja. S Čopom se je začelo znanstveno proučevanje književnosti, s Prešernom pa je bila enakovredna evropski. Prešernova dela: Povodni mož, Soneti nesreče, Sonetni venec, Krst pri Savici, zbirka Poezije, Zdravljica,...

6. Imenuj še druge pomembne osebnosti slovenske romantike in razloži kakšen je njihov pomen.

Ostali predstavniki slovenske romantike:

- Matija Čop – vodilni ideolog slovenske romantike
- Jernej Kopitar – vodilni jezikoslovec, avtor prve znanstvene slovnice
- Stanko Vraz – pesnik
- Anton Martin Slomšek – pisatelj in pesnik
- Matija Kastelic – urednik Kranjske čebelice, pesnik
- Janez Cigler – avtor prve slovenske povesti Sreča v nesreči

- Urban Jarnik – jezikoslovec in pesnik
- Janez Bleiweis – urednik Kmetijskih in rokodelskih novic

France Prešeren – Zdravljica
(1800 Vrba – 1849 Kranj, bil je odvetnik)

1. Glasno preberi pesem.

Prijatljji! odrodile
so trte vince nam sladkó,
ki nam oživlja žile,
srce razjásni in oko,
ki utopi
vse skrbi,
v potrlih prsih up budi!

Komú narpred veselo
zdravljico, bratje! čmo zapét'!
Bog našo nam deželo,
Bog živi ves slovenski svet,
brate vse,
kar nas je
sinov sloveče matere!

V sovražnike 'z oblakov
rodú naj naš'ga treši gróm;
prost, ko je bil očakov,
naprej naj bo Slovincov dom;
naj zdrobé
njih roké
si sponé, ki jih še težé!

Edinost, sreča, sprava
k nam naj nazaj se vrnejo;
otrók, kar ima Slava,
vsi naj si v róke sežejo,
de oblast
in z njo čast,
ko préd, spet naša boste last!

Bog živi vas Slovenke,
prelepe, žlahtne rožice;
ni take je mladenke,
ko naše je krvi dekle;
naj sinóv
zarod nov
iz vas bo strah sovražnikov!

Mladenči, zdaj se pije
zdravljica vaša, vi naš up;

ljubezni domačije
noben naj vam ne usmrti strup;
ker zdaj vas
kakor nas,
jo srčno bránit kliče čas!

Živé naj vsi naródi,
ki hrepené dočakat dan,
ko, koder sonce hodi,
prepir iz svéta bo pregnan,
ko rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!

Nazadnje še, prijatlji,
kozarce zase vzdignimo,
ki smo zato se zbratli,
ker dobro v srcu mislimo;
dókaj dni
naj živí
vsak, kar nas dobrih je ljudi!

2. Razloži pojem prigodniška pesem in povej ali ta oznaka ustreza celotnemu besedilu. Utemelji odgovor.

Prigodniška pesem je zdravljica – kadar nazdravljamo s prijatelji. Ta oznaka ne ustreza celotnemu besedilu, saj govori tudi o drugih stvareh – domoljubju, svobodoljubju, miroljubju, materinstvu,...

3. Katere teme se ponavljajo v Zdravljici?

V Zdravljici se poleg pričakovanih tem veselja pojavljajo še naslednje teme:

- domoljubje
- svobodoljubje
- prijateljstvo

4. Razloži temeljno idejo pesmi. Kateri del Zdravljice tvori slovensko državno himno? Razloži pojem likovna pesem.

Temeljna ideja Zdravljice je svobodoljubje, misel, da imajo tako Slovenci kot Slovani in drugi narodi, pa tudi vsi posamezniki pravico do svobode in samostojnosti. Njihov cilj naj bo odpravljanje sporov in vojn – v življenju morajo zmagati enakopravnost, povezanost in prijateljstvo, pri čemer ima pomembno vlogo dobrota vsakega posameznika. Slovenska državna himna je sedma kitica Zdravljice. Likovna pesem se kaže v obliki kitic, ki so zasnovane tako, da oblika vsake kitice spominja na čašo in se ujema z začetno temo besedila.

5. Kdaj se razvije slovenska romantika? Kakšen je njen pomen? Imenuj obdobja Prešernovega literarnega ustvarjanja in glavna dela.

Slovenska romantika se razvije med letoma 1830 in 1847. Glavna značilnost romantične literature so nove življenjske, moralne in estetske vrednote; usmerjenost v človekovo notranjost, čustva, zlasti ljubezen; močna domišljija, črno – bela, karakterizacija oseb (samo dobri in slabi), razočaranje nad stvarnostjo, poudarjanje svobode, pravice. Prevladuje lirika – soneti, gazele, glose. Pomen je tudi v tem, da se je v razdobju predromantike in romantike,

izoblikoval slovenski knjižni jezik, ki so ga sprejeli vsi Slovenci. Z njim je dobil slovenski narod potrditev za svojo samobitnost ter si pridobil pravico do obstoja in razvoja. S Čopom se je začelo znanstveno proučevanje književnosti, s Prešernom pa je bila enakovredna evropski. [Prešernova dela](#): Povodni mož, Soneti nesreče, Sonetni venec, Krst pri Savici, zbirka Poezije, Zdravljica,...

6. Imenuj še druge pomembne osebnosti slovenske romantike in razloži kakšen je njihov pomen.

[Ostali predstavniki](#) slovenske romantike:

- Matija Čop – vodilni ideolog slovenske romantike
- Jernej Kopitar – vodilni jezikoslovec, avtor prve znanstvene slovnice
- Stanko Vraz – pesnik
- Anton Martin Slomšek – pisatelj in pesnik
- Matija Kastelic – urednik Kranjske čebelice, pesnik
- Janez Cigler – avtor prve slovenske povesti Sreča v nesreči
- Urban Jarnik – jezikoslovec in pesnik
- Janez Bleiweis – urednik Kmetijskih in rokodelskih novic

Gustave Flaubert – Gospa Bovary

1. Glasno preberi drugi odlomek.

2. Obnovi dogajanje romana.

Emma Roualt [ruo] je mladost preživela v samostanu in si predstavo o svetu in ljubezni zgradila ob branju sentimentalnih romanov. Sanja o razburljivem življenju, poroči pa se s podeželskim zdravnikom Charlesom Bovaryjem. V zakonu se dolgočasi, stvarnost je prazna, zavest o neizživetosti se poveča, ko sta z možem povabljeni na ples v bližnjo graščino. S Charlesom se preselita v večje mesto Yonville, rodi se jima hči, vendar se Emma nezadovoljstvo stopnjuje, dokler ne spozna Leona, s katerim ima platonsko razmerje, nato pa še Rodolpha, lomilca ženskih src, s katerim se zaplete v strastno ljubezensko razmerje. Načrtuje celo pobeg z njim, a jo Rodolphe pusti na cedilu. Ob tem zabrede v dolgove, se v obupu zastrupi z arsenikom in v mukah umre. Charles do prezgodnje smrti globoko žaluje za ženo, hčer Bertko pa čaka usoda delavke v tovarni.

3. Predstavi dogajalni čas in prostor romana. Imenuj kraje kjer poteka dogajanje.

[Dogajalni čas](#) je sredina 19. stoletja. [Dogajalni prostor](#) sestavljajo trije različni kraji, ki so povezani s tremi moškimi, od katerih je vsak odigral usodno vlogo v Eminem življenju. Zato lahko rečemo, da je dogajalna tridelnost romana povezana s prostorom oziroma s kraji Eminega bivanja. [Kraji kjer poteka dogajanje](#): Tostes [tast] – Yauville [jonvi] – Rouen [ruen] (francoska mesta v Normandiji).

4. Označi književne osebe in komentiraj njihove lastnosti. (zakonca)

[Emma Bovary](#) (nezvesta, lahkomiselnost, samosvoja, prevzetna, častihlepna, zdolgočasna, obupana) se upira klavni stvarnosti, dolgočasju v katerem živi. Ideal sreče si ustvari iz trivialnih romantičnih romanov. Njen življenjski ideal je strastna ljubezen, razgibano življenje v eksotičnih krajih, stalno in vihravo razodevanje čustev. Je nosilka romantičnega razkola med ideali in stvarnostjo, vendar je njena romantika poenostavljena in kičasta. Prav po tem je tipična predstavnik svojega razreda, meščanske družbe (poenostavlja stvari, živi po klišejih – ustaljene navade, ceni zunanji videz). [Charles Bovary](#) [šarl bovary] – zdravnik, življenje

sprejema tako kot je, je preprost, dober človek, sposoben globokega čustvovanja, a tega ni sposoben izraziti. [Leon in Rodolphe](#) – Emina ljubimca, prvi Emin moški dvojniki, a slabič, drugi brezobziren zapeljivec (motiv don Juana). [Lekarnar Homais](#) upošteva stvarnost in jo izkorišča v svoj prid. pripravljen je narediti vse za vzpon po družbeni lestvici in to mu kljub neumnosti uspeva. Pomembno vlogo pa ima tudi pri družini Boveryjevih: zakonca sprejme v Yonvillu, Rodolphu pokaže stranska vrata, skozi katere prihaja k Emi; svetuje obisk opere in Emi pove kje najde strup. Ko družina Boveryjevih propade, se dokončno uveljavi v družbi. [Trgovec Lhereux](#) ima podobno vlogo kot lekarnar. Ko Ema postopoma v zvezah z ljubimcema propada, ji predlaga rešitev, ki njeno usodo dokončno zapečatijo. Ponudi ji svoje usluge, potem neusmiljeno terjaja dolg. Eminemu moralnemu propadanju sledi še finančni, trgovec pa množi imetje in skupaj z lekarnarjem vzpenja v družbi.

5. Katere slogovne postopke je uporabil pisatelj v romanu? Ob drugem odlomku primerjaj svetnikov govor in Rodolphovo govorjenje Emi ter povej, kako učinkuje njuno prepletanje.

Pisatelj je uporabil več [slogovnih postopkov](#) – [notranji dialog](#) (omogoča bralcem prepoznati razmišljanje in doživetje knjižnih oseb, ker so liki bolj poglobljeni in prepričljivi) [subjektivni opis](#) (kaže stvarnost s pogleda ene od knjižnih oseb, največkrat Eme, zato to ni objektivno, kot resnično obstaja, ampak v bistvu zrcali duševnost oseb), [objektivni opis](#) (prikazuje družbeno in zgodovinsko podobo stvarno, taka, kot je. Praviloma je natančnejši in zato razmeroma daljši opis. Krajši opisi se v kombinaciji s poročanjem pojavljajo tudi med personalnim pripovedovanjem.), [dialog](#) (omogoča, da se pripovedovalec lahko popolnoma umakne; spregovorijo osebe in se s svojim govorjenjem neposredno označujejo), [konstantiranje](#) (se ne pojavlja le na jezikovni, ampak tudi na snovni ravni. Konstantiranje na snovni ravni predstavljajo nasprotja med motivi, med okolji (je razmerje med pustim podeželskim in razkošnim in vznemirljivem gosposkim okoljem), med okolji in osebami, med osebami oz. njihovimi značaji.). Dogajanje spremljamo z različnih perspektiv, avtor ne ocenjuje literarnih oseb in dogodkov. [Svetnikov govor](#) je suhoparen, Rodolpho pa uporablja romantične fraze. [Prepletanje](#) se kaže v tem, da jo oba izkoriščata, ona si Rodolpha prilašča.

6. Razloži idejne značilnosti romana.

Ideja oz. idejne prvine:

- bovarizem: človekova zmožnost stalne iluzije, iskanje nedosegljivega ideala, ki se vedno znova sesipa
- življenjski pesimizem: kaže se v stališču, da svet obvladuje denar, uspevajo povzpelniki, brezbrizneži, kaže se tudi v razumevanju ljubezni, vsako ljubezensko čustvo je obsojeno na neuspeh, junaki niso zmožni najti sreče v ljubezni
- satiričnost: naperjena proti meščanski družbi

Človek kot je Ema Bovary v resničnem življenju propade.

7. Kaj je značilno za evropsko realistično književnost? Katero smer realizma je uveljavil Flaubert, kaj je zanjo značilno? Imenuj še druge vrste realizma in najpomembnejše predstavnike.

[Evropski realizem](#) se je začel uveljavljati okrog leta 1830, prevladujoča književna smer pa je postal po letu 1850. najmočnejše se je razvil v Franciji, Rusiji in Angliji. Pisatelji snov zajemajo iz vsakodnevnega življenja svoje sodobnosti, zato so njihova dela lahko neke vrste dokument o takratni družbi. V glavnem opisujejo malomeščansko in pripadajoče plemstvo, v Rusiji tudi birokracijo. Namesto romantičnega junaka stopi povprečnež iz množice s svojimi vsakdanjimi težavami, ki jih skušajo realisti analizirati. Ravnanje oseb je psihološko in družbeno motivirano, pripoved je objektivna, neolepšana, jezik označuje like. Od literarnih

zvrsti se najbolj uveljavi epika (zlasti roman in novela), sledi ji dramatika (tezna drama, psihološka drama, družbenokritična drama), najšibkejša je lirika. [Flaubert predstavlja](#) obdobje objektivnega realizma, ki hoče samo še brezosebno resnico o stvarnosti, zato se odpoveduje vsem domišljjskim dodatkom. Zanj je tako značilna nepristranskost.

[Ločimo več vrst realizma:](#)

- **romantični realizem:** v delih so še prisotne romantične prvine, kot so naključja, izjemni posamezniki, zgodbeni preobrati. Njegova glavna predstavnika pa sta Balzac in Stendhal.
- **objektivni realizem:** zanj je značilno predvsem objektivno, neprizadeto prikazovanje stvarnosti. Njegova glavna predstavnika pa sta Flaubert in Tolstoj.
- **kritični realizem:** izraža kritiko meščanske družbe. Njegovi glavni predstavniki pa so Gogolj, Tolstoj in Turgenjev.
- **psihološki realizem:** pisatelji analizirajo človekovo podzavest, vzroki in posledice usodnih odločitev v glavnem nenavadnih, celo patoloških posameznikov. Glavni predstavnik te smeri je Dostojevski.
- **impresionistični realizem:** stvarnost prikazuje ob pomoči trenutnih vtisov in razpoloženj. Glavni predstavnik te smeri je Čehov.
- **socialni realizem:** prikazuje socialno ogrožene, male ljudi, izkoriščene. Glavni predstavnik te smeri je Dickens.
- **poetični realizem:** ublaženi realizem, ki nekatere stvari zamolči, rad pa tudi moralizira. Glavni predstavnik te smeri je Keller.

Fjodor Mihajlovič Dostojevski – Zločin in kazen

1. Glasno preberi drugi odlomek.

2. Obnovi dogajanje romana.

Revni študent Rodion Raskolnikov se pripravlja na umor Aljone Ivanove, ženske, ki je po njegovem mnenju oderuhinja in pri kateri je zastavljal različne predmete. Če bi jo ubil, bi naredil koristno delo, ker bi lahko razdelil njen denar revežem in s tem bi dokazal, da pripada močnejšim ljudem, ki se ne ustrašijo svojih dejanj. Tako razmišlja Raskolnikov, ki se mu del notranjosti temu dejanju upira. V gostilni spozna bivšega urednika Marmeladova, ki s svojim pijančevanjem peha družino v propad, ki jo rešuje hčerka Sonja z denarjem, ki ga zasluži s prostitucijo. O bedi pa se lahko prepriča tudi sam, saj ga povabi Marmeladov domov. Naslednja stvar, ki študenta pretrese pa je mamino pismo, s katerega izve, da se bo sestra poročila, da bo njemu omogočila študij. Odloči se, da bo preprečil poroko. Na poti do prijatelja se pletejo misli v zvez z umorom. Ustavi se v krčmi, kjer spiije žganje, ki ga ni vajen, in zaspil v grmovju na poti domov.

Raskolnikov s sekuro umori Ivanovno. Ko išče denar in zastavljene predmete, se nepričakovano pojavi sestra Elizaveta in študent umori tudi njo. Po umoru se neopazno vrne domov, za seboj pa ni pustil sledov, tako nihče ne ve da je on umoril ženski. Njegova notranja stiska tako narašča, da zaradi tega zboli in zanj skrbi prijatelj Razumihin. Ko ga obiščeta mama in sestra ju neprijazno odslovi. Isti dan pa Marmeladova do smrti povozil kočija in Raskolnikov finančno pomaga družini. Brezme zločina ga uničuje, a ko ga preiskovalec Petrovič zaslišuje, se mu študent z odgovori spretno izmika. Potem se počuti praznega, osamljenega in nesrečnega. Zateče se k Sonji, ker se mu zdi da imata nekaj skupnega: on je ubil ženski in s tem svojo dušo, Sonja pa je s prostitucijo ubila svoje telo. Prizna ji zločin in je presenečen, saj Sonja išče opravičila za njegovo dejanje, čeprav ji govori o pravih vzrokih, je ne prepriča. Sonja mu svetuje naj prizna zločin in sprejme trpljenje kot kazen. Raskolnikov

prizna zločin in je obsojen na osem let prisilnega dela v Sibiriji. Tja ga spremlja Sonja in ljubezen do nje mu pomeni možnost novega življenja oziroma vrnitev iz duševne smrti v življenje – pomaga mu do notranjega očiščenja.

3. Predstavi dogajalni čas in prostor romana, ter ju primerjaj z dogajalnim časom in prostorom v romanu Gospa Bovary.

Dogajalni čas so t.i. »bele noči« - v enem delu Peterburga (dogajalni prostor) je junija nekaj noči tako svetlih kot dan. Vse dogajanje se zgodi v teh nekaj soparnih dneh. Pri Gospe Bovary je dogajalnih prostorov več – tri francoska mesta v Normandiji, dogajalni čas pa je daljši.

4. Označi glavno osebo in druge osebe, ki nastopajo v drugem odlomku. Kakšna je vloga Sonje v življenju Raskolnikova?

Glavna knjižna oseba, revni študent Raskolnikov, je morilec, vendar bralca pritegne njegova skrb za reveže, trpeče in ponižane. Ko si poskušamo razložiti, zakaj je tak človekoljub zagrešil zločin, se najprej spomnimo njegove skrajne materialne stiske. Misel na umor se je porodila iz njegove ideje o socialni pravičnosti, po kateri ima človek pravico ugonobiti zajedavca in izkoriščevalca, če s tem, kar vzame njemu, pomaga revnim in zatiranim. Tu pa se pojavi problem moči, ki je potrebna za realizacijo misli. To moč mu jemlje glas vesti, ki govori, da je vsak umor zločin. Sonja Marmeladova je lik dobrega, a v družbi ponižnega dekleta. Okoliščine so jo prisilile, da služi denar s prostitucijo in tako skrbi za družino. Čeprav je njeno delo sramotno in ponižujoče, je tudi humano: Sonja se žrtvuje za ljudi in pri tem čuti, da je vsako življenje sveto. Zato je Raskolnikov ne more prepričati, da je upravičeno umoril ženski, ter ji pri tem navajati nekakšne »filozofske« razlage. Marmeladov je nekdanji urednik, ki se nekontrolirano vdaja pijači, tako da zaradi tega trpi vsa družina. Pogovor z njim oziroma obisk Raskolnikova na njegovem domu je pomemben kot motivacija za dejanje glavne osebe, ker se ta takrat prepriča, v kakšni bedi živi pijančeva družina. Še pomembnejši pa je Marmeladov kot nekakšen » most« do Sonje, saj jo Raskolnikov spozna prav po očetu. Porfirij Petrovič je preiskovalni sodnik. Sonjina vloga v Raskolnikovem življenju je da ga vrne iz duševne smrti v življenje, spremlja ga v Sibirijo in mu pomaga, da na novo zaživi.

5. Opiši pripovedno tehniko v romanu. V drugem odlomku poišči povedi, v katerih se najbolj kaže razklanost Raskolnikova.

Pripovedna tehnika sta dialog in notranji monolog (razmišljanje osebe, njegova čutenja). Razklanost se najbolj kaže v tistem delu, ko se zbudi iz sanj in reče: »Hvala bogu so bile le sanje.« Se pa tukaj pojavi dogajalni zamik, ker to sanja še preden se umor dejansko zgodi.

6. Razloži ideji romana.

Z zapleteno in razklano osebnostjo glavnega lika se povezuje tudi dve nasprotujoči si ideji: Prva je ideja, da je nadčloveku vse dovoljeno. Ljudje se namreč delijo na dve skupini: ena vlada in gre tudi preko človeških trupel, da doseže svoj cilj in dokaže moč, drugi pa je določeno, da prvi poslušno sledi. Obstajata dve morali, morala velikih in morala malih ljudi. Raskolnikov hoče biti nadčlovek – misli, da mu je dovoljen tudi umor, da bo lahko pomagal sebi in drugim. Druga je torej ideja o ljubezni do ljudi – umor iz usmiljenja in ta ideja izključuje idejo o nadčloveku. Raskolnikov ubije starko, sicer pa je moralno neoporečen: razume stiske ljudi in jim želi pomagati. Njegova rešitev iz pekla razklanosti se začne, ko se odpove ideji o nadčloveku in sprejme kazen kot posledico svoje zmote.

7. **Kaj je značilno za evropsko realistično književnost? Katero smer realizma je uveljavil Dostojevski, kaj je zanjo značilno? Imenuj še druge vrste realizma in najpomembnejše predstavnike.**

Evropski realizem se je začel uveljavljati okrog leta 1830, prevladujoča književna smer pa je postal po letu 1850. Najmočnejše se je razvil v Franciji, Rusiji in Angliji. Pisatelji snov zajemajo iz vsakodnevnega življenja svoje sodobnosti, zato so njihova dela lahko neke vrste dokument o takratni družbi. V glavnem opisujejo malomeščansko in pripadajoče plemstvo, v Rusiji tudi birokracijo. Namesto romantičnega junaka stopi povprečnež iz množice s svojimi vsakdanjimi težavami, ki jih skušajo realisti analizirati. Ravnanje oseb je psihološko in družbeno motivirano, pripoved je objektivna, neolepšana, jezik označuje like. Od literarnih zvrsti se najbolj uveljavi epika (zlasti roman in novela), sledi ji dramatika (tezna drama, psihološka drama, družbenokritična drama), najšibkejša je lirika. **Dostojevski sodi** v vrh psihološkega realizma, prvi je globoko posegel v zapleteno človeško notranjost in jo razkril. Gre za notranjo resničnost (od tod psihološki realizem). Ukvarja se z vprašanji usode, smisla ter se spoprime z vprašanjem o obstoju boga in obstoju vrednot. Označen je za dvomljivca, ki bi rad veroval.

Ločimo več vrst realizma:

- **romantični realizem**: v delih so še prisotne romantične prvine, kot so naključja, izjemni posamezniki, zgodbeni preobrati. Njegova glavna predstavnika pa sta Balzac in Stendhal.
- **objektivni realizem**: zanj je značilno predvsem objektivno, neprizadeto prikazovanje stvarnosti. Njegova glavna predstavnika pa sta Flaubert in Tolstoj.
- **kritični realizem**: izraža kritiko meščanske družbe. Njegovi glavni predstavniki pa so Gogolj, Tolstoj in Turgenjev.
- **psihološki realizem**: pisatelji analizirajo človekovo podzavest, vzroki in posledice usodnih odločitev v glavnem nenavadnih, celo patoloških posameznikov. Glavni predstavnik te smeri je Dostojevski.
- **impresionistični realizem**: stvarnost prikazuje ob pomoči trenutnih vtisov in razpoloženj. Glavni predstavnik te smeri je Čehov.
- **socialni realizem**: prikazuje socialno ogrožene, male ljudi, izkoriščene. Glavni predstavnik te smeri je Dickens.

Honore De Balzac – Oče Goriot

1. Glasno preberi četrti odlomek.

2. Obnovi dogajanje romana.

Glavni junak je Goriot, premožen meščan, tovarnar (s testeninami). Njegova glavna vrednota je družina (ljubezen, žrtvovanje, sočutje, odrekanje, nesebična pomoč). Po ženini smrti se njegova usoda začne spreminjati. Hčeri se bogato omožita, vendar nista prav srečni, saj sta nečimrni in nehvaležni. Do očeta kažeta samo materialne koristi. Oče se preseli v meščanski dom, kjer so živeli revnejši meščani in študentje. V štirih letih se iz zadovoljnega in dobro preskrbljenega spremeni v nesrečnega in revnega – hčeri ga ves čas izkoriščata. Oče Goriot se odpove lastnim užitkom, finančno in osebno je osirotel. Ob tem je spoznal, da v življenju ni dosegel tistega kar je želel (hčeri nista poznali ljubezni in spoštovanja). Oče Goriot umre v hudih mukah, saj hčeri ne prideta k njegovi smrtni postelji. Tudi na pogreb ju ni. Študenta Rastignac [Rastinjak] in Bianchon [Bjanšon] ga pokopljeta za svoj poslednji denar. Rastignac potoči v njegov grob »zadnjo solzo svoje mladosti«, kar pomeni, da je napravil križ čez vse ideale. Odslej mu je življenje le še brezobziren boj za osebni uspeh.

3. Predstavi dogajalni čas in prostor.

Dogajalni čas romana je leto 1819, dogajalni prostor pa je Pariz, pravzaprav dva njegova dela: neugledno gostišče gospe Vauquerjeve in bogato, razkošno okolje, v katerem živijo ljudje visoke družbe. Obe okolji sta si v nasprotju že na videz, ob njiju pa lahko bralec spoznava tudi značaje ter življenje oseb in sploh razmera v družini ter družbi tistega časa.

4. Označi glavne literarne osebe. Kateri ubeseditveni način prevladuje v odlomkih?

Oče Goriot je starec, ki je v pretirani ljubezni do hčera izgubil ne le denar, ampak tudi vero v družinske vezi, zanj največjo vrednoto. Bralec se najbrž smili, ni pa nujno: lahko se mu zdi zaradi pretiranega žrtvovanja le naiven. Anastazija in Delphina sta razvajeni, brezobzirni ženski, ki na življenjske vrednote sploh ne dasta veliko, zaradi izkoriščevalskega odnosa in krutosti do očeta lahko zbudita v nas obsojanje in prezir. Morda pa ju kdo razume kot bitji, ki se v kruti družbi le borita za svoj obstoj. Restignac dela ob očetu Goriotu prve korake v svet pariške družbe; na koncu jo celo izziva, pripravljen na spopad, ki naj mu utre pot vanjo. Razpet je med dvoje vrednot, ki mu v življenju največ pomenita, družino in družbo. Bralec lahko tudi v njem vidi izkoriščevalca lastne družine, iz katere je prinesel v gosposki svet svojo dobro vzgojo. Lahko ga obsoja ali pa z odobravanjem spremlja njegovo skrb za očeta Goriota. Lahko ga razume v njegovem prizadevanju, da bi v življenju nekaj dosegel – postal nekdo. Vautrin je kriminallec, nekronani kralj podzemlja. V nasprotju z Rastignacom želi ostati zunaj družbe, da jo napada na njenem lastnem ozemlju.

5. Kateri dve vrednoti se pojavljata v življenju literarnih oseb? Razloži.

Iz prikaza književnih oseb razbereš, da se pojavljata v njihovem življenju dve vrednoti: družba in družina. Družina je sicer osnovna celica družbe, ki naj bi predstavljala nasprotno vrednoto, vendar je v Očetu Goriotu prikazano prav to: medsebojno izključevanje obeh vrednot. Goriotova navezanost na družino se je tako razrasla, da pomeni že kar ljubezensko norost. Zvestoba družini ga pogubi, ker misli, da je družina tudi za družbo nedotakljiva vrednota. Na smrtno postelji pride v usoden življenjski spor: spozna, kam ga je pripeljala popolna odločitev za družino. Rastignac omahuje med dvema vrednotama. V romanu sta pomembni pismi matere in sestre, ki razkrivata življenjsko okolje, iz katerega Rastignac prihaja. V Parizu se trga iz naročja družine, v kateri je pridobil dobro vzgojo, in hlepi po visokem mestu v družbi. Izbere lahko prvo ali drugo vrednoto, a že na začetku, še bolj pa na koncu romana opazimo, da se je odločil za družbo.

6. Kaj je značilno za evropsko realistično književnost? Katero smer realizma je ustvaril Balzac, kaj je zanj značilno? Imenuj še druge vrste realizma in najpomembnejše predstavnike.

Evropski realizem se je začel uveljavljati okrog leta 1830, prevladujoča književna smer pa je postal po letu 1850. najmočnejše se je razvil v Franciji, Rusiji in Angliji. Pisatelji snov zajemajo iz vsakodnevnega življenja svoje sodobnosti, zato so njihova dela lahko neke vrste dokument o takratni družbi. V glavnem opisujejo malomeščansko in pripadajoče plemstvo, v Rusiji tudi birokracijo. Namesto romantičnega junaka stopi povprečnež iz množice s svojimi vsakdanjimi težavami, ki jih skušajo realisti analizirati. Ravnanje oseb je psihološko in družbeno motivirano, pripoved je objektivna, neolepšana, jezik označuje like. Od literarnih zvrsti se najbolj uveljavi epika (zlasti roman in novela), sledi ji dramatika (tezna drama, psihološka drama, družbenokritična drama), najšibkejša je lirika. Balzacova dela so prepojena z romantičnimi sestavinami, na primer z nenavadnimi zgodbami in izjemnimi junaki, zato mu včasih pravimo romantični realizem. V delih so še prisotna naključja.

Ločimo več vrst realizma:

- **romantični realizem:** v delih so še prisotne romantične prvine, kot so naključja, izjemni posamezniki, zgodbeni preobrati. Njegova glavna predstavnika pa sta Balzac in Stendhal.
- **objektivni realizem:** zanj je značilno predvsem objektivno, neprizadeto prikazovanje stvarnosti. Njegova glavna predstavnika pa sta Flaubert in Tolstoj.
- **kritični realizem:** izraža kritiko meščanske družbe. Njegovi glavni predstavniki pa so Gogolj, Tolstoj in Turgenjev.
- **psihološki realizem:** pisatelji analizirajo človekovo podzavest, vzroki in posledice usodnih odločitev v glavnem nenavadnih, celo patoloških posameznikov. Glavni predstavnik te smeri je Dostojevski.
- **impresionistični realizem:** stvarnost prikazuje ob pomoči trenutnih vtisov in razpoloženj. Glavni predstavnik te smeri je Čehov.
- **socialni realizem:** prikazuje socialno ogrožene, male ljudi, izkoriščene. Glavni predstavnik te smeri je Dickens.

Emile Zola – Beznica

1. Glasno preberi prvi odlomek.

2. Obnovi dogajanje romana.

Glavni lik je Gervaise [žervez], katero je kot otroka oče močno pretepal. Čim je odrasla, je padla v objem prvega moškega, ki ji je nudil oporo – ljubimec Lantiere [lantje], s katerim ima dva sinova (Claude [clod], Etienne [etjen]). Ko jima zmanjka denarja, Lantiere zapusti Garvaize. Ta odpre pralnico in spozna novega moškega, s katerim se tudi poroči – Caupeau [kupo]. Rodi se jima hčer Nana. Gervaise tudi med tem zakonom še vedno preiščtuje z Lantierjem. Zakonski par je deloven in srečen, vse dokler se Caupeau ne poškoduje pri delu. Začne popivati in denar kopni (tudi zaradi zdravljenja). Gervaise se prične zatekati k spolnim užitkom in se ne brani moških. Tudi hčerka Nana pri 14-ih letih postane prostitutka. Starša jo pretepa, vendar to ne pomaga. Nana očita materi, da ni nič boljša kot ona (»jabolko ne pade daleč od drevesa«, »kakrašna mati, takšna hči«). Garvaize propade – kot beračica umre na ulici.

3. Predstavi dogajalni prostor in čas.

Dogajalni prostor je delavsko pariško predmestje (Francija). **Dogajalni čas** v prvi polovici 19. stoletja in traja okoli 20 let.

4. Označi glavne literarne osebe in oznake utemelji.

Garvaize je glavna oseba v romanu. Iz pomanjkanja se ji uspe z delavnostjo in upornostjo za kratek čas dvigniti v nekakšno lagodje, od koder jo življenjske okoliščine vztrajno pehajo na dno – v alkoholizem in prostitucijo in beračenje. **Lantiere** je njen prvi usodni moški in oče njenih prvih dveh otrok. Je izjemno preračunljiv, vodi ga spolni nagon. Gervaise zapusti zaradi ljubice takrat, ko je porabljena materialna zapuščina, in se vrne v njeno bližino, ko ji gre razmeroma dobro. Ni dovolj, da Gervaise z njim prevara moža, pogleduje tudi po njeni hčeri in ljubimka z drugimi ženskami. **Caupeau** se iz solidne in odgovorne osebe spremeni v nasilnega slabiča in s tem pomembno vpliva na propad svoje žene. Čeprav sprva zagotavlja, da ne bo nikoli užival alkohola, postane sčasoma tako odvisen od njega, da zaradi tega tudi umre. V neprestani pijanosti ne ločuje več dobrega in slabega, ponorel od pijače pretepa Gervaise in tako nadaljuje »poslanstvo« njenega očeta. **Nana** – je prva Garvaizeina hči.

Kolikor njene razuzdanosti niso spodbudili materini zgledi, jo je pa podedovala po njej. Tega se zaveda tudi sama. Prostitucija in nasilje staršev usodno zaznamujeta njeno življenje.

5. Razloži značilnosti naturalizma v romanu in opiši pripovedno tehniko.

Naturalizem je literarna smer, ki poudarja človekovo nprav in je v nasprotju s kulturo. Dokazati hoče, da na človekovo življenje dedno vplivajo trije dejavniki: **biološke potrebe** (nagon), **okolje** (revščina, nasilje), **doba** – čas (kapitalizem – socialne razlike). Pri **pripovedni tehniki** prevladujejo opisi okolja, oseb in njihovega ravnanja. Zola je pri pisanju uporabil ustrezen jezik in slog. Če bi o življenju iz dna pripovedoval v drugačnem jeziku, kot ga uporabljajo osebe, ki tam živijo, bi namreč zmanjševal verjetnost in prepričljivost dogajanja.

6. V prvem odlomku poišči jezikovne značilnosti naturalizma (estetika grdega).

Estetika grdega – alkoholizem, spolne zablode, nasilje, grdi izrazi – »da se je človek še s pinceto ne bi dotaknil«, »podoben nagnitemu sodu«,...

7. Razloži idejo romana.

Ideja romana se v bistvu nanaša na **veljavnost opisane teorije treh dejavnikov**. Človek se ne more dvigniti z dna, ker mu to preprečujejo dednost in okolje, ter čas, v katerem živi. In ravno vpliv časa, oz. zgodovinskega trenutka prinaša s seboj še drugo idejo – **kritično misel o družbenih krivicah**, kjer se kaže, da meščanstvo izkorišča delavce, ti pa kritično vzkliknejo (»Fuj, aristokracija!«) in v tem, kako jih mučijo tudi socialne razlike (»Ah, to crkavanje siromakov, ti prazni želodci, ki se krčijo od lakote, ta živalski nagon, da mora človek mleti z zobmi, samo da se nažre, pa čeprav še takšne gnusobe – in vse to sredi tega velikega, tako sijočega in tako razkošnega Pariza«).

Henrik Ibsen – Nora ali Hiša lutk

1. Glasno preberi označen del odlomka.

2. Navedi temo, razloži pojem tezne drame, zgradbo in trojno enotnost.

Tema pri Nori je položaj ženske v meščanski družini. Gre za ožjo družinsko skupnost, posveča se Norinemu zakonu. **Teza** je stališče, trditev, na koncu drame pa je prikazana tudi možna rešitev. Pojavi se problem – avtorjevo stališče je, da je žena podrejena možu, kar kaže na neenakovreden položaj. Mož je zaposlen, žena je doma – sicer urejena in skrbi za družino, vendar o ničemer ne odloča. Večina žena to sprejema, Nora pa v odnosu do moža ugotovi, da je samo lutka (Nora ali Hiša lutk). Avtor to predstavi kot problem. **Zgradba** drame je analitična. **Trojna enotnost** – **enotnost časa** se kaže v tem, da je vse dogajanje v treh dneh okoli Božiča – okoli 60 ur, **nespremenjen dogajalni prostor** - vse dogajanje pomeni v salonu meščanske hiše in **enotnost dogajanja**, kar pomeni, da je dogajanje osredotočeno na en osrednji dogodek.

3. Predstavi okvirno vsebino za razumevanje odlomka in razloži pripovedno tehniko.

Glavna oseba je Nora, žena Torvalda Helmerja. Dogajanje se začne dan pred božičem, ko se Nora vrne s prazničnih nakupov. Doma jo pričaka mož, po njunem pogovoru pa ju obiščeta družinski prijatelj doktor Rank in Helene Lindejeva, Norina dolgoletna prijateljica. V pogovoru s Helene se Nora izpove in tako izvemo zelo pomemben podatek. Pred leti je ponaredila očetov podpis, da bi si izposodila večjo količino denarja za moževo zdravljenje. Torvald tega ni nikoli izvedel, saj je bilo to dejanje Nori v ponos in mu je nameravala

povedati, ko bo stara in ne več tako lepa, saj je mislila, da jo bo imel zaradi tega še raje. Gospa Lindejeva izrazi željo, da bi delala v mestu, Nora pa predlaga možu, da prijateljico zaposli v banki, kjer je pred kratkim postal direktor. Torvald predlog sprejme, zato pa mora odpustiti notarja Krogstada, ki je do sedaj opravljal omenjeno delo. Ko Nora ostane sama z otroki, jo obišče Krogstad. Nora si je od njega izposodila denar, on pa ji zagrozi, da bo vse o ponaredbi povedal njenemu možu, če se ne bo zavzela zanj, in bo obdržal službo. Noro je zelo strah in ko se mož vrne, ga poskuša na vsak način pregovoriti, naj ne odpusti notarja. On pa ji odvrne, da takega prevaranta, ki je ponarejal dokumente pač ne more imeti v službi. Ko Krogstad to izve, pusti v nabiralniku pred Norino hišo pismo, v katerem je razkrita vsa resnica. Ključ od nabiralnika ima samo Torvald, zato je Nora obupana. Zateče se k prijateljici Lindejevi in ji pove od koga si je izposodila denar. Prosi jo, da naj gre medtem ko bosta z možem na plesu do Krogstada in ga prepriča, naj zahteva neprebrano pismo nazaj. Helene res gre do notarja, med njunim pogovorom pa izvemo, da je bila že zelo dolgo zaljubljena vanj. Predlaga mu, da bi končno bila skupaj, saj je ovdovela, pa tudi on je bil vdovec, ki je za svoje otroke potreboval mater. Krogstad je navdušen in pristane na predlog o vrnitvi pisma. A Lindejeva je prepričana, da bo za njeno prijateljico boljše, če se končno razkrijejo skrivnosti in njen mož izve resnico. Ko se zakónca vrmeta s plesa, gre Torvald v svojo sobo, da bi v miru pregledal prispelo pošto. Nora med tem spakira nekaj svojih stvari, saj je odločena, da bo odšla stran od svojega moža in otrok, da jih s svojim vedenjem ne bi pokvarila. Torvald se vrne v dnevno sobo in Nora mu vse prizna. Prosi ga naj ji pusti oditi, on pa jo obtožuje, da mu je uničila srečo, ogrozila kariero, da je vse pokvarila in da nikakor ni sposobna skrbeti za njune otroke. Nora je še bolj potrta, saj je pričakovala, da se bo zgodilo tisto »čudovito« kot je sama to imenovala. Mislila je namreč, da bo mož videl, da je bila zanj pripravljena narediti čisto vse in jo zato imel še raje. Zelo pozno pri vratih nekdo pozvoni. Prispelo je pismo za Noro. Torvald prepozna Krogstadovo pisavo in ji zato pismo vzame ter ga sam prebere. V njem je zadolžnica, ki je bila edini dokaz o Norini ponaredbi. Ko pismo prebere vzklikne od veselja in ves srečen vpije, da je rešen. Ženi ponavlja, da je srečen in da zdaj ni nobenih razlogov, da ne bi ostala doma. Pomiluje jo, ker je morala to breme sama prenašati, trpeti in zdaj ve, da je vse storila samo zato, ker ga je imela rada. Ko je vse razjasnjeno, se Nora hoče pogovoriti s svojim možem. Pove mu, da v hiši ne bo ostala, čeprav ji je odpustil. Ugotovila je, da je že vse življenje nekomu lutka- sprva očetu, sedaj možu. Ne more več tako živeti in zato bo odšla, da se vzgoji in da končno odraste. Pove mu, da ni bila nikoli srečna, le vedno dobre volje. Zdaj si je zapravlil tudi njeno ljubezen, ker ni prišlo tisto »čudovito«. Verjela je, da bo mož prevzel krivdo nase in ji tako dokazal ljubezen, namesto tega pa jo je obtožil. Izmenjata si poročna prstana in Nora odide.

4. Kaj iz odlomka spoznaš o zakoncih Helmer? Kako svoje življenje vidi Nora? Ali jo mož razume?

O zakoncih Helmer spoznamo, da sta bila ves čas odtujena. Nora svoje življenje vidi kot ujetništvo, počuti se kot lutka v moževih rokah, saj o ničemer ne odloča. Mož je ne razume, daj v trenutku, ko bi moral razumeti, da je bilo tisto njeno sramotno posojilo izraz ljubezni do njega, ji očita, da mu je uničila življenje. V tem trenutku se Nora zave, da je živela v zlaganem zakonu, da je njen mož pravzaprav tujec.

5. Kaj misliš o Norini odločitvi?

Norina odločitev, da zapusti moža se mi zdi edina pravilna, saj ni za nikogar pozitivno živeti v zlagani skupnosti. Tako je tudi najlažje ostala zvesta sami sebi in svojim pričanjem.

6. Umesti avtorja in delo v literarno obdobje ter navedi značilnosti.

Noro umestimo v čas realizma, ki se je razvil na Norveškem. Glavni predstavnik je bil Ibsen, ki je tudi zelo vplival na Cankarja. Realizem je bil v drugi polovici 19. stoletja. Gre za razum in prikazovanje zunanjega sveta, lahko rečemo da gre za objektivno pisanje. Glavni junaki so povprečni ljudje – meščanska družba.

Simon Jenko – Obrazi

(1835 Podreča na Sorškem polju – 1869 Kranj, bil je zgodovinar in pravnik)

1. Glasno preberi peti obraz.

Ko je sonce vstalo,
dajal sem mu hvalo,
da na oknu rože
mi je obsijalo.

Sonce mi je reklo:
"Tebe, rož ni bilo,
ko mogočno z neba
zemlji sem svetilo.

Ti ko rosa zgineš,
jaz pa bom ostalo,
grob ti obsevalo;
revež, hrani hvalo!"

2. V izbranem obrazu razloži idejo in pesniška sredstva.

Peti obraz: Ko je sonce vstalo – Pesem govori o človeški minljivosti. V prvi kitici človek hvali sonce, ker mu je obsijalo rože na oknu. Glavni govorec v pesmi je sonce, ki je poosebljeno. Človekovo mesto v naravi je izraženo s primerjavo. Te ne izreče človek ampak sonce, ki primerja človeka z roso kot kratko obstojnim delom narave. Človekovo bivanjsko bedo označuje tudi beseda revež, s katero sonce ogovori človeka. **Ideja** besedila je, da je človeško življenje v vsakem primeru kratko. Pesniški subjektiv, ki se sicer veseli življenja, na sončeve izjave nima odgovora. Svoje bivanje lahko sprejme kot dejstvo, da je samo neznamen del nečesa mnogo širšega, narave. V tem spoznanju se kaže prehod iz romantično subjektivnega v stvarno, realistično pojmovanje življenja (smrt je dejstvo). **Jezik in slog** sta preprosta. Pesem nima okrasnih pridevnikov. Tvorijo jo tako rekoč samo samostalniške besede kot poimenovanja stvarnosti in glagoli, ki skopo povedo, kaj se v tej stvarnosti dogaja.

3. Pojasni pesniško obliko.

Obraz je oznaka za kratko pripovedno književno zvrst, ki jemlje za snov posameznikov značaj, kakršen se pokaže v pomenljivih življenjskih okoliščinah. V sredini 19. stoletja se je ta oznaka pojavljala tudi v liriki. Obraz je epsko-razpoloženska pesem. Oblika obrazov je preprosta in enotna. Vsak obraz je sestavljen iz treh kitic, ki imajo enako verzno obliko, to je šestzložni krakovjak - verz poljske ljudske pesmi.

4. Umesti avtorja v literarno obdobje in ob ciklu Obrazi njegove značilnosti utemelji.

Simona Jenka uvrščamo v obdobje slovenskega realizma. Pesmi vsebujejo načelna spoznanja o cilju, mejah in smislu človekovega bivanja. Stvarnost je s svojimi zakoni močnejša od šibke

subjektivnosti, takšno pojmovanje narave in sveta pa je možno samo z realističnim pogledom. Realistični so tisti obrazi, v katerih je svet sprejet kot stvarno dejstvo, tak kot je.

5. Navedi še druga znana Jenkova dela.

Ljubezenske pesmi zbrane v cikel Obujenke, kratka prozna dela Spomin, Tilka in Jeprški učitelj, zbirka Pesmi.

Simon Gregorčič – Njega ni, Človeka nikar! (1844 Vrsno pod Krnom – 1906 Gorica, bil je duhovnik)

1. Glasno preberi pesem Njega ni.

Rože je na vrtu plela
Pela pesmico glasno
Živo v lice zarudela,
Ko je stopil on pred njo.

"Daj mi cvetko, dete zalo,
Da na prsi jo pripnem,
Za spomin cvetico malo,
Predno v tuje kraje spem."

Kito cvetja mu je dala,
S cvetjem dala mu srce,
Sama v vrtu je ostala,
On po svetu šel od nje.

Rože je na vrtu plela,
Pesmi pela je glasno,-
Kaj, da vrta več ne dela,
Kaj ne poje več tako ?

Deklica glavo poveša,
Vene obraz, prej cvetoč,
nekaj nje srce pogreša,
Solz jej potok lije vroč.

Čez ograjo vrtno gleda, -
Mnogo mimo vre ljudi; -
Deva blede, deva blede,
Njega od nikoder ni !

2. Kaj je tema prebrane pesmi in ali je osebnoizpovedna?

Pesem ni osebnoizpovedna, ker Gregorčič z nobeno besedo ne izpove svojih čustev, pač pa pripoveduje o nezvestem ljubimcu in zapuščenem dekletu – fant je zapeljal dekle, ki se je nekoč veselilo življenja, po njegovem odhodu pa žaluje in pogreša ljubezen. Iz začetne dekletove sramežljivosti se rodi ljubezen, iz ljubezni pa razočaranje in hrepenenje. Besedilo torej sodi med tiste ljubezenske pesmi, v katerih osebno izpoved prikrivajo pripovedni motivi.

Zaradi okoliščin, v katerih je pesnik živel (po poklicu je bil duhovnik), upravičeno lahko menimo, da se za to tretjeosebno pripovedjo skrivajo njegova občutja.

3. Razloži metafore in jezikovno-slogovne značilnosti.

Metafor skorajda ni, pa tudi tiste, ki jih pesem ima, so v splošni rabi – npr. dati srce, cvetoč obraz, potok solz. Verzi so kratke stavčne enote, pretežno priredno povezane. **Melodičnost** ustvarjata enakomeren ritem in rima, v kateri tako kot v celotni pesmi prevladujejo samoglasniki, oz. odprti zlogi. Zaradi spevnosti Gregorčičevih pesmi so ga imenovali tudi »goriški slavček«.

4. Kaj je v pesmi romantičen motiv?

Gre za motiv zapuščene in osamljenega dekleta, ki zaman čaka, da se bo on vrnil. Deklica vene kot njene rože.

5. Umesti Gregorčiča v literarno obdobje in označi njegovo delo, predvsem idejo pesmi Človeka nikar!

V slovenski književnosti Gregorčiča umestimo med romantiko in realizem. Pisal je domovinske pesmi (Soči, Na potujčeni zemlji, V pepelnični noči), pesmi z bivanjsko-duhovniško tematiko (Človeka nikar!, Moj črni plašč, Ujetega ptiča tožba) in ljubezensko liriko (Njega ni, Izgubljeni cvet, Kako srčno sva se ljubila, Kropiti te ne smem).

Človeka nikar!

V delavnico sem tvojo zrl,
ki bitij si rodil brez broja!
Skrivnostno snuje roka tvoja:
nikjer je stalne ni stvari,
a prah noben se ne zgubi.
V delavnico sem tvojo zrl,
in videl vedno sem vrtenje,
prelivajoče se življenje,
prerojevanje, prenavljanje,
iz bitja v bitje presnavljanje,
a smrti nisem vzrl nikjer!
Brezumni svet plakaje toži,
ko pade cvet duhteči roži,
ko iz med dragih mu kater
duha okove v grob položi,
češ: rodni brat mu je umrl!
In -- smrti ni!
V delavnico sem božjo zrl,
tam prestvarjanje,
a smrti nisem vzrl!...
Začetnik moj, ki si me vstvaril,
duha si iskro mi razžaril,
v oklep prsteni jo zaprl -
zakaj, veš ti! -
Ko ilnato boš ječo strl,
ne bom umrl!
No duhu poženo peroti,

ki jih iz dola solz in zmot
razvije na skrivnostno pot -
kam? Tebi hitel bo naproti,
da enkrat tvoj obraz bi zrl,
da zrl bi sončnojasno lice,
obraz ljubezni in resnice!...
To prst pa prsti izročē
in svet ob noč pozabi kraj,
krijoč ostanke te.
In ni mi žal! Svet zabi naj!
Ti ga ne zabiš!
Za novo stvar moj prah porabiš -
za kako? Jaz ne vem.
ti sam si gospodar!
A eno te prositi smem:
iz praha vzgoji ti cvetico,
podari logu pevko -- ptico,
katerokoli vstvari stvar;
kedor bi pa ko jaz na sveti
imel čutiti in trpeti,
med dvomi, zmotami viseti -
človeka -- vstvariti nikar!

Pesem Človeka nikar je ena najbolj znanih Gregorčičevih življenjsko izpovednih pesmi. Pesem je spesnena v obliki pogovora z Bogom, ki si ga pesnik zamišlja kot stvarnika bitij in stvari. V prvem delu opeva božjo ustvarjalnost in svet, ki iz njega izvira. Ta svet je v nenehnem gibanju, tako da prave smrti v njem ni, saj se iz bitja neprestano poraja novo bitje. Ta miselnost je blizu panteizmu, zato je izzvala Mahničev napad. V drugem delu Gregorčič razmišlja o lastnem posmrtnem življenju in prosi Boga, naj iz njegovega telesa ne ustvari novega človeka, ki bi moral trpeti, kot on sam. Sklepna ideja pesmi je prikaz pesnikovega življenja. Ta prikaz je osebno negativen in pesimističen, ni pa splošno veljaven, pesnik misli nase, ne pa na človeštvo.

Anton Aškerc – Mejniki

(1856 Globoko pri Rimskih Toplicah – 1912 Ljubljana, bil je duhovnik)

1. Glasno preberi pesem.

Sejm bil je živ. Prodal i on je Lahom
tam par volov.
Zakasnil se je. V pozni, temni noči
sam gre domov.

»Hm, pravijo, da ni baš varno iti
tod obsorej!
Popotnike da včasih rado straši
ob cesti tej.

Pa bil je Martin svoje dni vojak vam,
na straži stal,

ponoči čul tam uro biti vsako -
pa bi se bal?!

»Še pri Custozzi bal se nisem smrti,
zrl ji v oči -
pa tukaj mar ko dete bi trepetal,
če list šušti?!«

Dospe do svoje hoste ... Čuj, iz teme:
»Joj! kam bi del?«
»Kaj? - Kdo si božji? - Kam nad deneš, vprašaš?
I, kjer si vzal!«

»Vzel sem med svojoj bil in tvojoj lastjo
mejnik le-ta,
presadil ga skrivaj na last sem tvojo
se sežnja dva!

Oh, in sedaj, odkar moj duh odplaval
na oni svet,
nazaj ga nosim, kamen ta prekleti,
pač sto že let!

Oh, to teži!...« Zabliska se: po cesti
pred njim sopeč
pripognjen stopa sosed Vid, na rami
mejnik noseč! ...

Pa bil je Martin svoje dni vojak vam,
in ni se bal ...
Kako nocoj domov je prišel s sejma,
pa le ni znal!

A čudno prineso mu vsi novico,
ko sine svit:
»Sinoč umrl je nagle smrti sosed,
mejaš naš - Vid!«

2. Umesti avtorja v literarno obdobje in označi njegovo pesništvo.

Aškerc je naš najpomembnejši epski pesnik v realizmu. Snov za svoje pesmi je zajemal iz ljudskih pripovedk, slovanske in slovenske zgodovine, družbenih razmer, navdihnili pa so ga tudi popotni vtisi in razmišljanje o svobodi pesniškega ustvarjanja in svobodnih mislih. Pisal je balade in romance, ki se odlikujejo po jedrnatem slogu in dramatičnosti. Osnova za balado Mejnik je ljudsko verovanje, da se mora vsakdo za svoje nepošteno dejanje pokoriti v življenju ali po smrti. V času, ko je Aškerc ustvarjal, je postajalo pri nas socialno vprašanje zelo pereče (Anka, Zimska romanca). Razen socialnih, so napredne še Aškerčeve pesmi o svobodi pesniškega ustvarjanja in človekovi dolžnosti, da ustvarja za skupnost (Čaša nesmrtnosti). V svojih pesmih Aškerc ni iskal melodije in blagoglasja, v izrazu je trd. Včasih uporablja tudi štajerske narečne posebnosti.

3. V Mejniku poišči elemente realistične balade in razloži njene epske in dramske prvine – dramsko zgradbo, vlogo monologa in dialoga.

Elementi realistične balade je zgoščen pripovedni slog. Kratki stavki spominjajo na vsakdanjo govorico (»Hm, pravijo...«). Poleg monologa in dialoga napetost ustvarjajo tudi vzklične povedi in premori, zaznamovani z ustreznimi ločili (klicajem, tremi pikami, pomišljajem). Njegova balada je epska in ima poudarjene **dramske prvine** – opis je skop, jednat, zaplet hiter, nenaden, slog pa zgoščen. Pripoved ima tipično dramatično zgradbo z zasnovno (vračanje s sejma), zapletom (Martinov pogum), vrhom (duh, ki prenaša mejnik), razpletom (Martinov beg) in razsuvom (novica o smrti). **Vloga monologa in dialoga**: v dramskih prvinah se pojavlja še monolog, v pripovednih zgodbi, ki jo lahko izluščimo in pripovedovalec. Na začetku pripovedovanje prekinja Martinov monolog, ki ustvari in stopnjuje napetost. Nenadoma zasliši glas v svojem gozdu in iz tega se razvije dialog med sosedoma. Menjavanje tretjeosebne pripovedi, monologa in dialoga ustvarja značilno baladno napetost.

4. Kako razumeš sporočilo pesmi?

Na videz gre za grozljivo balado, kakršno so gojili na koncu 18. stoletja nemški predromantični pesniki. Vendar je dogajanje v Mejniku dvoumno, ker ne vemo, ali gre za resničen dogodek ali za pijančev privid. Prva možnost bi bila romantična, druga pa kaže na večjo bližino realizma. Ta možnost je verjetnejša, saj tudi motiv boja za zemljo opozarja na stvarne življenjske razmere. Kljub temu je baladna zvrst v tej pesmi še zmeraj povezana z romantičnim izročilom, sodobno kmečko življenje se še zmeraj prikazuje s pomočjo ljudske domišljije, pripovedk in vraž.

Oscar Wilde – Saloma

1. Glasno preberi označen del odlomka Sla po svetem možu.

2. Razloži nastanek in izvor motiva, literarno vrsto in zgradbo ter trojno enotnost.

Kot podlago za svojo dramo je Wilde uporabil biblijski zgodbi o usmrtni Janeza Krstnika. Evengalista Marko in Matej vsak v svoji svetopisemski zgodbi poročata o dogodkih na Herodovem dvoru. V svetopisemskih zgodbah je jasno povedano, da je Krstnikova smrt posledica Herodiadine volje – ona je svetovala hčeri naj zahteva prerokovo glavo. V Wildovi drami pa prerokovo glavo zahteva Saloma. **Motivi** so **dekadentni** – Salomina čutna ljubezen do preroka, Salomin erotični nagon, Salomina nebrzdana strast, Salomino patološko erotično hotenje in **novoromantični** – slutnje, občudovanje lepote, ki hkrati osrečuje in pogublja. **Literarna vrsta**: poetična drama – v širšem smislu to pomeni vsa dramska besedila, ki so napisana v verzih in pesniškem slogu, v ožjem pa dramska besedila 20. stoletja, ki se od proze vračajo k verzu in v dramo znova uvajajo pesniški jezik, mitološke, pravljicne in zgodovinske motive s simbolnim pomenom ter se tako približujejo liriki. **Trojna enotnost**: vse dogajanje poteka sklenjeno zvečer na terasi Herodove palače.

3. Umesti odlomek v dramsko dogajanje.

Knjižne osebe s svojimi pogovori ustvarjajo moreče vzdušje, v katerem prihajajo na dan bolj ali manj prikrite strasti, dokler neobvladana čutnost ne sproži tragičnega konca. Najizrazitejši dekadentni motiv pa je Salomina čutna ljubezen do preroka, njen erotični nagon in nebrzdana strast. Prerokovo telo primerja z najlepšimi deli narave, vsakič po prerokovi grobi zavrnitvi pa isto telo primerja z najgršimi in najgnusnejšimi stvarmi. Kako patološko je njeno erotično hotenje se kaže zlasti na koncu drame, ko princesa v rokah drži odrezano glavo preroka. Slutnje izrekata Herodiadin paž in Herod. Pažu se zdi luna čudna – kot ženska, ki išče mrliča,

mlademu Sirijcu, zagledanega v Salomo pa pravi: »Preveč jo gledaš. Tako ne smeš gledati ljudi. Lahko pride do nesreče.« Lepoto občudujeta mlad Sirijec in Herod – oba Salomino. Kralj je uživač, ki ne more prikriti svoje sle, hkrati pa se navdušuje tudi nad lepotami narave.

4. Navedi značilnosti biblijskega sloga, prepoznavnega v odlomku.

Besedne zveze iz Biblije učinkujejo v tematsko dekadentnem besedilu nenavadno in mu dajejo orientalski navdih (npr.: lilija na polju, hči babilonska, pobeljen grob, cedre libanonske). Z biblijskimi zvezami je Wilde združil izvirne, čutno-lirične (npr.: vznožje zarje, prsi lunine, uspavane na prsah morja, vozeli črnih kač). Kadar so okrasni pridevniki v zvezah postavljeni za samostalnik, ustvarjajo v besedilu ritem. Ena osrednjih slogovnih značilnosti so primerjave, simboli (luna) in sinestezija (črna tišina). **Sinestezija** – čutne zaznave mešaš med seboj (če slišiš barvo, če zvok ki ga slišiš obarvaš).

5. Utemelji dekadenco in Salomino tragičnost.

Najizrazitejši dekadentni motiv je Salomina čutna ljubezen do preroka, njen erotični nagon in nebrzdana strast. Prerokovo telo primerja z najlepšimi deli narave, vsakič po prerokovi grobi zavrnitvi pa isto telo primerja z najgršimi in najgnusnejšimi stvarmi. Kako patološko je njeno erotično hotenje se kaže zlasti na koncu drame, ko princesa v rokah drži odrezano glavo preroka.

6. Izrazi tudi svoje vrednotenje Salominega ravnanja.

-----Vprašanja iz maturitetnega listka-----

7. Besedilo umesti v književno obdobje, oz. književno smer in navedi njegove/njene značilnosti. Povzemi vsebino in odlomek umesti v celoto.

Saloma spada v čas moderne. Moderna temelji na subjektivnem doživljanju, zato v tem obdobju prevladuje lirika. **Za liriko moderne so značilni: nasprotje med ideali in stvarnostjo, izjemna čustvena stanja, podzavest, stanje halucinacije, težnja po stiku z višjo resničnostjo (Bog) in očiščenje (katarza).** **Vsebina:** Nekega večera se na Herodovem dvoru odvija veliko slavlje. Šest mož s terase opazuje dogajanje ter občuduje Salomo. Saloma, mlada judejska princesa in hči Herodove žene, zapusti dvorano ter odide na teraso. Razlaga, kako neprijetno ji je, da jo tetrah vseskozi opazuje. Iz grajskega vodnjaka se oglasi glas Johanaana, mladega preroka, ki princeso zelo vznemiri. Salomo glas očara in kljub nasprotovanju mož, si želi spregovoriti z njim. Čeprav je Božji odposlanec do nje poln sovraštva in celo kliče prekletstvo nad njeno mater, napoveduje pogubo njej in njeni družini ter jo stalno zavrača, se Princesa vanj na povsem nenavaden, hiter in čuden način zaljubi. Mladi Sirijec, kateremu babilonska princesa predstavlja svet, mučno poslušala Salomino govorjenje in dobrikanje Johanaanu in se iz samega obupa zabode. Saloma samomora niti ne opazi, saj se približuje preroku, ki se raje vrne v vodnjak, kot da bi jo poljubil. Herod in Herodiada se Salomi pridružita na terasi. Tetrah vseskozi neuspešno zapeljuje ženino hčer, a se mu ta stalno izmika. Poprosi jo celo naj mu zapleše in ji nudi izpolniti katerokoli željo. Saloma po Herodovi obljubi zahteva Johanaanovo glavo. Tetrah se opravičuje in jo na kolenih prosi, naj si izbere kaj drugega kot smrt Božjega odposlanca, a princesa vztraja pri svoji odločitvi in se ne da prepričati. Saloma prerokovi glavi izpoveduje ljubezen in jo poljubi. Vsi so ogorčeni nad njenim početjem, tudi Herod, ki svojim vojakom veli, naj jo ubijejo.

8. Pojasni snov besedila in trojno enotnost, predstavi motive in utemelji, da je delo poetična drama. Označi glavna lika.

Trojna enotnost: enotnost kraja (terasa Herodove palače), enotnost časa (vroč večer leto 29 našega štetja), enotnost dogajanja (strnjeno dogajanje – ali bo Saloma dobila Johanaanovo glavo). **Motivi**, ki se pojavljajo v Salomi so **dekadentni** (Salomina čutna ljubezen do preroka, Salomina nebrzdana strast, Salomin erotični nagon) in **novoromantični** (slutnje: vsi slutijo, da se bo nekaj zgodilo; občudovanje lepote: hkrati jih pogublja in osrečuje). Saloma je **poetična drama**, enodejanka, kar se kaže v tem, da je napisana v verzih in pesniškem slogu, da je pisana v verzu, ter da vsebuje zgodovinske motive s simbolnim pomenom. **Glavna lika** – **Saloma** je Herodiadina hči. Je mlada in razvajena. **Johanaan** je skromen prerok, ki živi za Boga.

9. Pojasni biblijski jezik in slog, ter v besedilu poišči vsaj eno sinestezijo in primerjavo. Opredeli se do odnosa med glavnima junakoma.

Besedne zveze iz Biblije učinkujejo v tematsko dekadentnem besedilu nenavadno in mu dajejo orientalski navdih (npr.: lilija na polju, hči babilonska, pobeljen grob, cedre libanonske). Z biblijskimi zvezami je Wilde združil izvirne, čutno-lirične (npr.: vznožje zarje, prsi lunine, uspavane na prsih morja, vozal črnih kač). Kadar so okrasni pridevniki v zvezah postavljeni za samostalnik, ustvarjajo v besedilu ritem. Ena osrednjih slogovnih značilnosti so primerjave, simboli (luna) in **sinestezija** (črna tišina).

Ivan Cankar – Martin Kačur

(1876 Vrhnika – 1918 Ljubljana, bil je slavist)

1. Glasno preberi označen del odlomka Martin Kačur na poti v Zapolje.

2. Predstavi temo, dogajalni prostor in čas, nato pa iz odlomka zdravnikove nasvete Kačurju, ko pride poučevat v Zapolje.

Tema: Delo pripoveduje o propadu izobraženca, ki hoče v nepravih okoliščinah posvetljevati neizobraženo in neosveščeno ljudstvo in o njegovem nesrečnem, osebnem življenju. Cankarjeva povest je sestavljena iz treh delov, od katerih ima vsak po tri poglavja. V tem so že njegovi sodobniki videli zgledno simetrično zgradbo. Vsi deli skupaj pripovedujejo o naslovni osebi, vsak od njih pa o življenju Martina Kačurja v enem izmed krajev. **Dogajanje** v treh krajih – Zapolje, Blatni dol, Laze – poteka v časovnem zaporedju, sintetično, vendar ni sklenjeno. Celotna pripoved je sestavljena iz izsekov Kačurjevega življenja, in sicer tistih, ki so ključnega pomena. **Čas** bivanja v posameznih krajih je različen. Vendar »idealistov« življenjepis ne govori o vsakem letu posebej. Taka nesklenjena poved, ki pomeni niz življenjskih epizod in razpoloženj glavne osebe, se bistveno razlikuje od tradicionalnih realističnih in naturalističnih pripovedk. **Odlomek:** Ko je Kačur prišel v Zapolje je mislil da bodo vsi sprejeli njegovo mišljenje. A je doživel svoje prvo presenečenje že v gostilni pred Zapoljem, ko je srečal zdravnika, ki mu je povedal naj ne pričakuje preveč od tega kraja, da je že sam poskušal uresničiti podobne ideje pa so ga zatrli. Prav tako ga je opozoril naj pazi kaj govori, da ljudje v teh krajih ne marajo učiteljev in da naj se raje ne krega z meščani in še manj z župnikom. Martin tega seveda ni verjel.

3. Simbol česa je Blatni dol in kako uniči Kačurjev idealizem?

Blatni dol je simbol zaostalosti. Idealist moralno propada in slednjič tragično konča. Večina interpretov te Cankarjeve povesti meni, da je Kačur žrtev družbenih avtoritet in razmer, kakršne ponazarja Blatni dol. Martin Kačur je idealist – to tudi pove podnaslov Življenjepisa idealista. Prepričan je, da lahko izобрази in prosvetli mehko preprosto ljudstvo, svoje

poslanstvo jemlje zares in ga vztrajno brani – vendar le nekaj časa. Njegova volja plahni dokler popolnoma ne izgine.

4. Zakaj Kačur propade – družbeni in osebni vzroki.

Idealist moralno propade in tragično konča. Je žrtev družbenih razmer, predvsem pa samega sebe, saj je slabič, ki se je odrekel svojim idealom in nima moči, da bi vztrajal. Poguben zanj pa je tudi njegov ljubezenski odnos, ki temelji na telesnosti – krčmarjeva hčer Tončka, s katero je Kačur poročen, ga ne razume in ga vara, kar ga še bolj potre. Prilagajanje družbenim razmeram imenujemo **oportunizem**.

5. Dokaži novoromantične, simbolistične in dekadence prvine povesti.

Novoromantična prвина je Kačurjevo doživljanje narave, oz. okolja in njegova ljubezen do Minke. **Dekadence prвина** je povezana z drugim ženskim likom, s Tončko.

6. Naštej tudi druga znana Cankarjeva dela.

Pesniška zbirka Erotika, zbirka črtic Vinjeta, romani Na klancu, Hiša Marije Pomočnice, Kurent, povest Hlapec Jernej in njegova pravica, drame Za narodov blagor, Kralj na Betajnovi, Hlapci.

Ivan Cankar – Hlapci

(1876 Vrhnika – 1918 Ljubljana, bil je slavist)

1. Glasno preberi označeni del odlomka (govor v gostilni).

2. Pojasni literarno vrsto, dramski konflikt ter umesti odlomek v celotno zgradbo.

Cankarjeva drama temelji na

3. Označi lik Jermana, še zlasti njegovo razumevanje hlapčevstva slovenskega naroda (idejo ovrednotite z lastnim razmišljanjem).

Učitelj **Jerman** je osrednji junak drame in je izobraženec, ki si zada nalogo, da bo izobraževal in ozaveščal neuko ljudstvo, ki ga pestijo krivične družbene razmere. V začetku je moralno pokončen, pozitiven lik, ki ni pripravljen tako kot njegovi tovariši spremeniti svojega prepričanja. Ker je po naravi resen, otožen in čustveno krhek, še zlasti v odnosu do matere, mu vse bolj zmanjkuje moči za akcijo in se na koncu celo vda.

4. Zakaj se Jerman odpove političnemu boju in kdo ga nadaljuje?

V drami je pisatelj upodobil slovenske politične razmere okoli leta 1907 in razgalil nekatere značaje učiteljstva, ki je v strahu za kruh zatajilo svoje prepričanje. Zelo dobro je orisal tudi zaostalo, pod klerikalnim vplivom živeče ljudstvo. Predstavnik napredne misli je učitelj Jerman, ki pa je v odločilnih trenutkih premehak in dvomi o ljudstvu, zato bo njegovo delo nadaljeval delavec – kovač Kalander. Župnik je predstavnik nazadnjaštva in izkoriščevalske oblasti na vasi.

5. Kakšno vlogo ima Cankarjev učitelj?

Učitelj Jerman je izobraženec, ki si zada podobno nalogo kot Martin Kačur – izobraževati in ozaveščati neuko ljudstvo, ki ga pestijo krivične družbene razmere. Ko se njegovi stanovski tovariši v hipu prilagodijo novim političnim razmeram, zatajijo nekdanjo liberalno miselnost in so se pripravljene brez premisleka prilagoditi klerikalni oblasti, ostane Jerman tudi pod odkritimi pritiski in grožnjami zvest svojim načelom in prepričanju. Svoje dejavnosti ni

pripravljen opustiti, čeprav se zaveda, da to zanj ne bo brez posledic. Skratka je moralno pokončen, pozitiven lik – tako kot Kačur na začetku svojega delovanja. A s Kačurjem ga družijo tudi šibkejša plat osebnosti – tudi Jermanu primanjkuje moči za akcijo, je čustven in rahločuten, po naravi resen in otožen, nagnjen k duhovnosti. Do izraza najbolj prihaja v odnosu do matere. To je njegovo ranljivo mesto, na katerem se razraste občutek krivde, ki odločilno vpliva na dogajanje. Obe plati Jermanovega značaja zbudita pomislek, ali lahko tako občutljiva oseba uspešno uresničuje svoje družbene cilje in se bori proti celotnemu sistemu.

6. Umestite avtorja v literarno obdobje in stilno označite Hlapce. Naštej tudi druga znana Cankarjeva dela.

Cankar spada v obdobje moderne. Stilna oznaka Hlapcev je drama. Cankarjeva dela: Pesniška zbirka Erotika, zbirka črtic Vinjeta, romani Na klancu, Hiša Marije Pomočnice, Kurent, povest Hlapec Jernej in njegova pravica, drame Za narodov blagor, Kralj na Betajnovi.

Franz Kafka – Preobrazba

1. Glasno preberi označen del odlomka Človek – hrošč.

2. Umesti odlomek v celotno delo in označi glavno literarno osebo Gregorja Samsa ter razloži, kaj ponazarja njegova preobrazba v hrošča.

Gregor Samsa je trgovski potnik, ki se čez noč preobrazi v mrčes, živi pa še naprej med ljudmi, po človeško opazuje, čuti in razmišlja vse do svojega bridkega konca. Preobrazba predstavlja zaplet, izobčenje glavne osebe vrh, njena smrt pa katastrofo in razplet. V noveli pisatelj tematizira problem odtujenosti v medčloveških odnosih, odnos malomeščanskega okolja do umetnosti, posameznikovo iskanje življenjskega smisla in njegovo lastno krivdo za tragičen bivanjski položaj. Okolje, tudi najbližje, izobči drugačnega posameznika, še zlasti, če ni uporaben. Malomeščansko okolje, ki se peha za gmotnimi dobrinami in neguje predvsem svoj zunanji videz in ugled, ne pozna usmiljenja in človečnosti. Gregor je kot hrošč popolnoma nekoristen, zato se ga je treba znebiti. Preobrazba v mrčes je literarna podoba posameznikovega doživljanja samega sebe in medčloveških odnosov.

3. Pojasni najizrazitejše motive novele.

Osrednji motiv – preobrazba človeka v mrčes: v tem motivu pripovedovalec poroča kot o golem dejstvu, ne pove pa vzroka zanj. Zato si bralec v zvezi z njim postavi vprašanje, zakaj se je uspešni trgovski potnik spremenil v hrošča, oz. katera realnost je prikazana v tej groteskni podobi. Motiv preobrazbe je literarna podoba posameznikovega doživljanja samega sebe in medčloveških odnosov. Motiv slike z damo v kožuhu se pojavi takoj po preobrazbi (na začetku novele). Slika spada med predmete, ki Gregorja vežejo na nekdanje življenje. Na njem je dama s krznatim klobukom, s krzneno boo, ter krznenim mufom. Kasneje, ko hočeta mati in sestra izprazniti sobo, skuša Gregor rešiti svojo sliko – spleza nanjo in dotik s steklom prijma njegovemu vročemu trebuhu. Motiv bolečine, oz. rane se pojavlja v vsakem od treh poglavij. Ko se skuša Gregor takoj po preobrazbi zvaliti na desni bok, začuti v boku rahlo, še nikoli občuteno, topo bolečino. Ta bolečina je nekakšna predhodnica rane, ki jo pozneje, ob koncu prvega poglavja sinu zada oče, ko ga sune skozi vrata, med katerimi se je kot hrošč zagozdil. Na koncu drugega poglavja oče Gregorja obmetava za jabolki in mu zadane smrtno rano. Motiv hrane, oz. gladovanja je na začetku pripovedi omenjen bolj mimogrede, v zvezi z naporno službo – Gregor se v mislih pritožuje nad neredno in slabo hrano. Pozneje mu tudi najljubše jedi vedno manj teknejo, postopoma pa se hrani popolnoma odpove – a le telesni.

Hrano, kakršno so jedli podnajemniki Gregor ne mara – tista neznana, neimenovana hrana, po kateri hrepeni, a je ne doseže, je spoznanje o smislu bivanja. K njemu pa ne vodi telesnost, ampak duhovnost – se pravi tudi umetnost. **Motiv ure** je povezan s pojmovanjem časa in s spoznanjem človekove ujetosti v času. Pomemben je zlasti na začetku Preobrazbe. Gregor pogleda budilko, ki tiktaka na omarici in zgrožen spozna, da je že 6:30. Naravnana je bila prav, da bi ga, kot vedno, zbudila ob 4:00. Gregor se sprašuje kako je lahko prespal njeno glasno drdranje. Morda se ne bi preobrazil v hrošča, če ne bi preslišal budilke in bi bil buden ob pravem času.

4. V čem je mogoče Gregorju Samsi razumeti tudi avtorjeve avtobiografske poteze?

Mnogi poznavalci menijo, da je Kafka s Preobrazbo literarno izrazil lasten problem odtujenosti, ki jo je čutil kot nemško govoreči Žid v Pragi in kot umetnik v praktično usmerjeni družini. Zlasti oče, poslovno uspešen človek, je podcenjeval umetniško ustvarjanje in je nekoč nekega igralca primerjal z mrčesom. Morda je prav to dalo Kafki pobudo za osrednji motiv Preobrazbe.

5. Razloži prvine realizma in modernizma, predvsem pojem moderna groteska.

Evropska književnost med vojnama je pomembna po tem, da je poleg nekaterih tradicionalnih razvila tudi nove, revolucionarne smeri. Zaznamoval jo je zlasti modernizem, ki je zanimal družbena merila, lepote in morale, ter prikazoval skozi tok posameznikove zavesti. Moderniziral in osvobajal pa je tudi jezik in slog. Na slovensko literaturo sta na začetku vplivala realizem in naturalizem, po 20-letih pa ekspresionizem. **Groteska** je mešanica nenavadnih, grobo komičnih, ironičnih ter popačenih podob z globjim smislom.

Srečko Kosovel – Ekstaza smrti

(1904 Sežana – 1926 Tomaj, študiral je slavistiko, romanistiko in pedagogiko)

1. Glasno preberi pesem.

Zlati stolpovi zapadne Evrope,
kupole bele — (vse je ekstaza!) —
vse tone v žgočem, rdečem morju;
sonce zahaja in v njem se opaja
tisočkrat mrtvi evropski človek.
— Vse je ekstaza, ekstaza smrti. —

Lepa, o lepa bo smrt Evrope;
kakor razkošna kraljica v zlatu
legla bo v krsto temnih stoletj,
tiho bo umrla, kot bi zaprla
stara kraljica zlate oči.
— Vse je ekstaza, ekstaza smrti. —

A, iz oblaka večernega (zadnjega
sla, ki oznanja Evropi še luč!)
lije kri v moje trudno srce,
joj, in vode ni več v Evropi
in mi ljudje pijemo kri,
kri iz večernih sladkih oblakov.
— Vse je ekstaza, ekstaza smrti. —

Komaj rojén, že goriš v ognju večera,
vsa morja so rdeča, vsa morja
polna krvi, vsa jezera, in vode ni;
vode ni, da bi pral svojo krivdo,
da bi opral svoje srce ta človek,
vode ni, da pogasil bi z njo
žejo po tihi, zeleni jutranji prirodi.

In vse je večer in jutra ne bo,
dokler ne umremo, ki nosimo
krivdo umiranja, dokler ne umremo
poslednji...

Joj, v to pokrajino, še v to zeleno,
rosno zeleno pokrajino, še v to,
sonce večerno, boš zasijalo
s pekočimi žarki? Še v to?

Morje preplavlja zelene poljane,
morje večerne žgoče krvi,
in rešitve ni in ni,
dokler ne padeva jaz in ti,
dokler ne pademo jaz in vsi,
dokler ne umremo pod težo krvi.

Z zlatimi žarki sijalo bo sonce
na nas, evropske mrličé.

2. Razloži pojem »ekstaza« in navedi temo.

Ekstaza je duševno stanje v katerem se človek čuti postavljenega v drugačen, zelo osrečujoč duševni svet zamaknjenosti. **Tema** je občutje kaosa, katastrofe, smrti cele civilizacije.

3. Pesem uvrsti v literarno smer in poišči njegove značilnosti (simboliko barv, rabo pridevnikov,...).

Pesem je ekspresionistična. Ta ideja se odraža v podobi sveta – ta je krivičen in kaotičen, krivica in kaos pa povzročata stisko iz katere se je mogoče rešiti le s smrtjo. Krivični in nemoralni evropski človek mora umreti. Temelj nove civilizacije je novi, očiščeni in dobri človek (ki naj se rodi iz revolucije). **Ekspresionistični slog**: ekspresionistična težnja po deformiranju realnosti; zvočna, besedna in stavčna ekspresivnost; nerealne, pretirane podobe (morja so rdeča); **besedne zveze, ki ne sodijo skupaj** (lepa smrt); **kontrastne barve** (rdeče morje); idejno in miselno so stvari urejene po načelu stopnjevanja; slog je patetičen (vzvišen) in je izražen s ponavljanji (lepa, o lepa), vzkliki (o, joj, ah), pretiravanji (tisočkrat mrtvi evropski človek), pripevi (vse je ekstaza, ekstaza smrti), retoričnimi vprašanji (joj, v to pokrajino, še v to zeleno), besedami v prenesenem pomenu – ekspresionistične metafore (zlati stolpi in blišč bele kupole – bogastvo in blišč kapitalistične družbe).

4. Kako pesnik nakazuje rešitev? (Poišči verze.)

»in rešitve ni in ni,
dokler ne padeva jaz in ti,

dokler ne pademo jaz in vsi,
dokler ne umremo pod težo krvi.«

5. Kako pesniške figure uporabi?

Mnoge besede so rabljene v prenesenem pomenu. Gre za ekspresionistične metafore in metaforične zveze, ki so izrazi intenzivnega doživljanja sveta. **Vzkliki** – o, joj, ah. **Izpostavljeni pomeni besed in besednih zvez** – žgoče morje, lepa smrt, krsta temnih stoletij, pekoči žarki, večerna žgoča kri. **Pretiravanje, skrajnosti** – vse je ekstaza, vse tone, tisočkrat mrtvi evropski človek, vsa morja in jezera so polna krvi. **Stopnjevanje** – stolpi-kupole-vse, dokler ne padeva jaz in ti, dokler ne pademo jaz in vsi. **Ponavljjanje** – lepa, o lepa, kri-kri, vse je ekstaza, ekstaza smrti. **Premori in zamolki**.

6. Stilno označi celotno Kosovelovo poezijo.

Pisal je impresionistične, ekspresionistične in konstruktivistične pesmi. Že nekatere njegove impresionistične (Slutnja, Otožje) prehajajo v ekspresionistične.

Srečko Kosovel – KONS. 5

(1904 Sežana – 1926 Tomaj, študiral je slavistiko, romanistiko in pedagogiko)

1. Glasno preberi pesem.

Gnoj je zlato
in zlato je gnoj.
oboje = 0
0 = ∞∞
∞∞ = 0
A B <
1, 2 3
Kdor nima duše
ne potrebuje zlata
kdor ima dušo
ne potrebuje gnoja.
I, A.

2. Pojasni okoliščine nastanka.

Pesem je nastala l. 1925, ko je bil Kosovel doma na počitnicah. Družinski znanec omeni, da prebira brošuro Gnoj je zlato. Kosovel se je naslovu posmehoval, potem pa je brošuro prebral – šlo je za poučno besedilo, namenjeno poljedelcem. V njem je avtor poudarjal pomen gnojila za uspešno kmečko gospodarjenje. Kosovelov posmeh potrjuje ugotovitev o ironični perspektivi pesmi. Ironična je zlasti zadnja vrstica pesmi – če jo pojmuje oslovsko oglašanje. Osel je sinonim za neumnost, nespametnost, zato si lahko pesem, ki se konča z njegovim oglašanjem razlagamo kot posmeh njenemu prejšnjemu tehtanju, vrednotenju in sklepanju.

3. Umesti pesem v ustrezno literarno smer in razloži, kako se njene značilnosti odražajo v pesmi.

Pesem je konstruktivistična. Ima vse lastnosti konstruktivizma – je neestetika, skoraj tehnična; motivi so asociativno povezani, na videz brez logične povezave; uporabljeni so matematični simboli, parole, posamezne črke, ki imajo simbolni pomen. Značilnosti moderne lirike v pesmi KONS.5: odsotnost pesniškega subjekta (pomeni, da pesniški subjekt ni

razviden), večpomenskost posameznih besed (ne moremo natančno opredeliti pomena besed gnoj in zlato), svoboda, oz. razbit verz, nejasen konec.

4. Poišči obe trditvi in njuni inverziji ter ju razloži.

Prvi motivni sklop predstavlja paradokсно enačenje gnoja in zlata. Tretji verz je razlaga prvih dveh – oboje je nič – gnoj in zlato. V času kapitalizma je vse vredno »nič«. V četrtem in petem verzu dobita tako gnoj kot zlato isto vrednost – neskončno, ta pa že spet lahko postane nič. V času kapitalistične mrzlice je sreča opoteča – danes smo bogati, jutri smo že revni. Od gnoja do zlata je le korak in obratno. **Drugi motivni sklop** (6. in 7. vrstica): črke so manj vredne od števil, oz. so pomembnejše kot besede. Številke se vežejo na logiko kapitalizma. Pomembno je le tisto kar lahko merimo, štejemo. **Tretji motivni sklop** (od 8. do 11. vrstice) vključuje dušo. Le človek brez duše se lahko preda zlati mrzlici in pohlepu. Zmaga je na strani najbolj brezdušnih. Le brezdušneš je močan in zato ne potrebuje zlata. Težje je tistim, ki imajo dušo. Tem nista potrebna ne zlato, ne gnoj. Saj kdor ima dušo je sam v sebi bogat, v njem so zametki novega človeka, človeka prihodnosti (ideja o novem, etično čistem človeku). **Četrti motivni sklop** tvorita le črki I in A. Nekateri razlagajo verz kot oslovsko riganje, oz. posmeh svetu, ki je predstavljen v tej pesmi, oz. kot ugotovitev, da se da v tem svetu zdržati le z ironijo. Konec pesmi tako ni povsem jasen.

5. Kaj je sporočilo pesmi?

Sporočilo je isto kot pri Ekstazi. Vendar je v tej pesmi povedan na modernejši, težje doumljiv način (zmeda, oz. kaos sveta).

6. Stilno označi celotno Kosovelovo poezijo.

Pisal je impresionistične, ekspresionistične in konstruktivistične pesmi. Že nekatere njegove impresionistične (Slutnja, Otožje) prehajajo v ekspresionistične.

Dane Zajc – Črni deček (NE BO!!!)

(1929 Zgornja Javoršica pri Moravčah - 2005 Golnik, bil je pesnik, dramatik in esejist)

1. Glasno preberi pesem.

Stojiš na rumenem pesku puščave,
stojiš črni deček.
Okrog tebe so stene neba.
Sprehajajo se skoz tebe
z zateglo žalostjo.

Zjutraj zagledaš sledove noči v pesku:
tenke kačje vijuge.
Zgrabi te rumena groza peska.
Ampak ti ne smeš bežati.
Ti imaš naročje polno ptic.

Opoldne pridejo starci.
Naslonijo se na palice kot sive ujede.
Molče te gledajo. Ti rečeš besedo.
Ampak ko jo izrečeš,
ti presahnejo usta.

Imaš naročje polno ptic.
To je vse, kar imaš.
Zato vzdiguješ roke k nebu.
Tovje ptice se dvigajo
in zakrijejo nebo.

Ampak podnevi jih zagleda zlobno sonce.
Zato razpadejo v perje.
Razpadejo v meso.
Razpadejo v pepel.
Ponoči jih ubijajo ledene zvezde.
Zato je tvoja pokrajina polna pepela.
Zato meče v vodo tvojih oči
pepel sive mreže.

Vendar ti razprostreš roke
in nove ptice odlete,
ker morajo odleteti,
ker moraš imeti ptice.
Ptice, ki vzlete.
Ptice, ki razpadejo.
Ker si sam puščavi.
In žalost kaplja skoz tvoje steklene kosti.

2. Umesti avtorja v literarno obdobje in v ustrezno pesniško generacijo.

Dane Zajc spada v slovensko književnost od 1945 do sodobnosti. Za to obdobje sta značilna pojava hitro menjavanje ali hkratno obstajanje več literarnih smeri, tudi takrat ko ena prevladuje, zato je primernejša kot delitev te književnosti po smereh, delitev obdobja po generacijah ustvarjalcev. To velja za vse zvrsti – liriko, epiko in dramatiko. Zajc spada v prvo poveljno generacijo pesnikov (Minatti, Krakar, Zlobec, Pavček, Menart, Kovič, Strniša). Ta generacija se deli na dve skupini. Zajc spada v drugo skupino skupaj s Strnišo in Tauferjem. Za to skupino je značilno, da so skoraj popolnoma opustili osebnoizpovedno pesništvo. Namesto osebno izpovedi so uporabljali različne podobe in mite ter izražali svoje doživetje brezosebno. Njihove pesmi govore pretežno o trpljenju, nesmislu in smrti, oblikovno-slogovno pa se razlikujejo. Nekatere so v verzu in slogu tradicionalne, druge pa modernistične.

3. Opiši dogajalni prostor ter razloži simboliko pesniških podob (naročje, polno ptic; starci, zvezde).

Zaporednost dogajanja izražajo časovni prislovi zjutraj, opoldne, podnevi, ponoči. To dogajanje poteka v sedanjem času in se ponavlja (nima začetka in konca), zato ne moremo govoriti o zgodbi v pravem pomenu besede. Čas pesmi je vedno večna sedanost, z navidezno zgodbo pa ustvarjalec oblikuje pesniško podobo človekovega bivanjskega položaja. V njej imajo vse prvine simboličen pomen. **Simboli:** puščava je postavljena med stene neba, ni prostor v svojem geografskem pomenu, ampak je simbol sveta v katerem živi človek. Prava puščava je prostrano okolje, v katerem ni osnovnih oblik življenja, zato v njej ni mogoče preživeti. Tako mrtev in obljuden je tudi svet – človek je v njem osamljen, prestrašen in ogrožen (sodobna družba). **Starci** so že v svojem osnovnem pomenu antonim dečku, v tej pesmi pa ne predstavljajo le nasprotja, ampak tudi grožnjo. Če pomeni puščava svet v najširšem smislu, pomenijo starci posamezniku njegovo ožje okolje oziroma skupnost v kateri

živi – sodobni ljudje, ki živijo v sovražnosti brez zmožnosti čustvovanja. **Sonce in zvezda** sta tradicionalna simbola vrednot in pozitivnega bivanja, v zvezdah (zlobno sonce, ledene zvezde) pa izgubita ta svoj pomen. Sonce in zvezda sta tudi simbola transcendence – višje kozmične sile, ki oblikuje in usmerja svet. V pesmi je razvidno, da ta transcendenca človekovega življenja ne osmišlja, ampak ga uničuje. **Ptice** imajo v poeziji tradicionalni (romantični) pomen želja, idealov, hrepenenj. Ptice so nasprotje vsemu negativnemu, kljubujejo stvarnim in transcendentnim silam, ki ogrožajo človeka. **Črni deček** je simbol osamljene in ogrožene eksistence, ki mora moč za bivanje in smisel vztrajanja odkriti v sami sebi.

4. Kaj je osrednji motiv pesmi in kakšno je pesnikovo stališče do človekovega absurdnega položaja?

Osrednji motiv pesmi je absurdni – dečkovo spuščanje ptic spominja na Sizifovo potiskanje skale v hrib. Nesmiselnega početja z razumom ni mogoče dojeti – zlobno sonce sproti ubija ptice, deček je v puščavi grozljivo sam, vendar ne sme bežati, ker ima naročje polno ptic. Njegovo vztrajanje nima smisla, saj ne daje pričakovanega rezultata. V takem početju mora biti nek notranji, nerazložljivi smisel, ki ga opazovalci ne morejo videti, nepreračunljiva slast nad tem, da bivanje čuti lastno energijo. Spuščanje ptic je pri tem simbol vsakega idealističnega dejanja, tudi umetniškega ustvarjanja. Človek vztraja v absurdnem položaju, ker ima svoje želje in lastne ideale – tvoje ptice. Te ptice – ideali niso dar z neba, še manj od ljudi, tudi ni odgovora na vprašanje, kje dobi človek nove ptice. Je samo ugotovitev, da jih mora imeti. Potrebno je preprosto vztrajati; zbežati iz sveta – puščave bi pomenilo zbežati od ptic – idealov in s tem od samega sebe (ptice so vse kar ima deček). Vztrajanje pomeni odločitev za življenje – takšno kot je. Osamljenost in ogroženost se ponavljata, a ima kot po čudežu nove želje, upanja, ideale, da z njimi kljubuje nesmislu, kot ustvarjalec – umetnik pa jih razdaja tudi drugim.

5. Označi Zajčevo umetniško ustvarjalnost.

Zajc je pesnik, dramatik, pisec mladinske književnosti, eden najvidnejših sodobnih slovenskih pesnikov. Najizrazitejši pesnik življenjske groze, obupa, mračne obsedenosti s trpljenjem človeka nasploh, še bolj pa posameznika. Velja za pomembnega uvajalca novega ekspresionizma in nadrealizma v povojno slovensko liriko, za književnika absurda in prvega pesnika, ki je očitneje uveljavil eksistencialni radikalizem. Za razliko od Strniše, ki je v poeziji uporabljal urejene verzne strukture, je Zajc predvsem ustvarjalec svobodnega, prostega verza. Njegove pomembnejše pesniške zbirke so Požgana trava, Jezik iz zemlje, Ubijalci kač, Rožengruntar, Zarotitve, drame pa Otroka reke, Voranc, Kalevala, Medeja in Grmače.